

Economisch-Statistische Berichten

De „waarde” van het onderwijs

★

Dr. J. A. Geertman

Kartelverbod, Euromarkt en
„Rule of Reason”

(II)

★

Drs. J. Anten

Een prognose van de brandstofkosten
van kernenergiecentrales
een hachelijke onderneming

★

Drs. J. C. Gerritsen

De toekomst der Europese
rubbervoorziening

★

Europa-bladwijzer
No. 3b

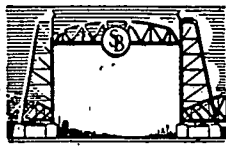
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2176

WOENSDAG 25 MAART 1959

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

VOOR ALUW BANK-, EFFECTEN- EN ASSURANTIEZAKEN

vacatures

HET CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

vraagt voor haar stabureau Statistische Analyse

WISKUNDIGE/ECONOMETRIST

Zijn taak zal bestaan uit wetenschappelijke research op het terrein van de Statistische analyse. Vereist zijn doctoraal wiskunde, benevens economische en statistische belangstelling of doctoraal economie, econometrische studierichting. Salariering volgens het wetenschappelijk ambtenaren rangenstelsel (f. 532,— tot f. 1043,— excl. huurcomp.). Aanstelling boven het minimum is afhankelijk van geschiktheid. Volledige sollicitaties onder no. 431/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) met vermelding van personalia, opleiding en ervaring aan de afdeling Personeelszaken, Oostduinlaan 2, Den Haag.

Het Economisch Technologisch Instituut voor Noordbrabant, Zomerstraat 49 te Tilburg, roept sollicitanten op voor de functie van

a. Wetenschappelijk medewerker:

Vereisten: Doctoraal examen in de economische wetenschappen. Sollicitanten die over ervaring beschikken in regionaal-economisch onderzoekingswerk, genieten de voorkeur.

b. Assistent-medewerker:

Gedagiden dienen in het bezit te zijn van het diploma H.B.S.-B of Gymnasium-B en genegen zijn zich verder op het terrein van de statistische analyse te bekwalen.

Sollicitaties voor beide functies: schriftelijk onder motto „Statistiek” te richten aan bovengenoemd adres. Persoonlijk bezoek alleen na oproep.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - s-Gravenhage

Delft - Schiedam - Vlaardingen

Alblasserdam

Beheer en administratie

van vermogens

Executele, en bewind-

voering

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom): De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

De „waarde” van het onderwijs

Naar wij hopen zal de lezer niet al te zeer geschokt zijn, indien wij onthullen dat er lieden zijn, die zich, gesteld voor het alternatief „van school af, of doorleren”, bij hun keuze niet uitsluitend laten leiden door de dorst naar kennis, maar ook door overwegingen van materiële aard. Wat dit laatste betreft is de Amerikanen enig houvast geboden: H. S. Houthakker heeft namelijk geraamd welke, gedurende een mensleven getoucheerde, inkomens corresponderen met een bepaald opleidingspeil¹⁾. Zijn onderzoek is — en men dient zich deze beperking wel voor ogen te houden — geheel gebaseerd op de in 1949 verdiende inkomens en de voor 1949 geldende leeftijds- en opleidingsstructuur; bovendien heeft het alleen betrekking op mannen. De toevoeging „irrespective of color” is niet alleen typerend voor de Amerikaanse verhoudingen, maar zal er vermoedelijk ook op duiden, dat de uitkomsten voor blanken wat gedeflatteerd zijn²⁾.

Houthakker heeft eerst de gemiddelde inkomens per leeftijds- en opleidingsgroep geraamd. Over het algemeen bleek een langduriger schoolbezoek positief gecorreleerd te zijn met een hoger inkomen, behalve voor degenen beneden

30 jaar. In alle opleidingsgroepen stijgt het inkomen aanvankelijk met het groeien der jaren; het maximum wordt bereikt tussen het 45ste en 54ste levensjaar. Er is echter één uitzondering: degenen die nooit een school hebben bezocht behalen hun maximum-inkomen eerst tussen het 55ste en 64ste levensjaar. De gemiddelde inkomens per leeftijds- en opleidingsgroep in 1949 dienden Houthakker als uitgangspunt voor zijn berekeningen van het inkomen gedurende het leven. Van het veertiende jaar af, heeft hij, na correcties te hebben aangebracht in verband met de sterftekans in de verschillende leeftijdsgroepen, de jaarinkomens gesommeerd.

Daar hij omtrent de vraag, of bij vaststelling der contante waarde van de jarenlange inkomensstroom met een rente-

¹⁾ „Education and income” in „The Review of Economics and Statistics” van februari 1959.

²⁾ Zie: „Ras en beroep in Amerika” in „E.-S.B.” van 27 februari 1957.

voet moet worden gerekend, en zo ja met welke, geen uitgesproken mening huldigt, heeft hij om zowel vóór- als tegenstanders te gerieven zijn berekeningen gebaseerd op een rentevoet van 0, 3, 6 en 8 pCt. Zoals de tabel doet zien is de contante waarde der opleidingen geringer, naarmate de rentevoet hoger is. Bovendien is de waardedaling sterker indien het opleidingspeil hoger ligt. Dit komt, omdat zij die langer op school blijven, eerst op hogere leeftijd de materiële vruchten van hun opleiding kunnen gaan plukken. Over het algemeen geldt dat, gegeven de rentevoet, de contante waarde toeneemt naarmate meer onderwijs is genoten. Een uitzondering vormt de groep met 1 tot 3 jaar „college”-opleiding, die bij een rentevoet van 8 pCt. — en bij 6 pCt. na aftrek van belasting — een gekapitaliseerd inkomen toucheert dat lager is dan dat van de groep met 4 jaren „high school”.

Wat het verder leren betreft behoeft de zegswijze „it is better to have loved and lost than never to have loved at all” dus niet altijd op te gaan.

Aan het slot van zijn artikel merkt Houthakker op dat de in de tabel vermelde inkomens niet per se aan de opleiding behoeven te worden toegeschreven. M.a.w.: men mag

niet zonder meer aannemen, dat een willekeurig individu die de high school heeft doorlopen zijn gekapitaliseerd inkomen met ca. \$ 100.000 kan verhogen door, daarna nog eens 4 jaar college te gaan volgen. Er zijn nl. meer factoren die invloed uitoefenen op de hoogte van iemands inkomen. Vermoedelijk, zegt Houthakker, verschillen degenen die 4 jaar college achter de rug hebben in zoverre van de gemiddelde bevolking dat zij intelligenter zijn en voortspuiten uit gezinnen met hogere inkomens. Beide factoren verhogen de kans op een college-opleiding; beide factoren ook doen, afgezien van het onderwijs, de kans op een hoger inkomen toenemen. Het zou dan ook mogelijk zijn dat de onderzochte invloed van de opleiding op het inkomen in feite geheel moet worden toegeschreven aan intelligentie en aan het inkomen der ouders. De invloed van het onderwijs zou dan geheel afwezig of misschien zelfs wel negatief zijn. Een veronderstelling, die overigens de naar kennis dorstenden per definitie niet zal afschrikken.

Contante waarde, op veertienjarige leeftijd, van de inkomensstroom gedurende het leven bij diverse rentevoeten

(in duizenden \$)

Aantal jaren voltooid onderwijs	Zonder aftrek van belastingen				Na aftrek van belastingen			
	0 pCt.	3 pCt.	6 pCt.	8 pCt.	0 pCt.	3 pCt.	6 pCt.	8 pCt.
Elementary								
0	64,1	26,2	13,0	8,9	60,8	24,9	12,4	8,5
1-4	79,4	33,9	17,5	12,2	75,0	32,2	16,6	11,7
5-7	100,4	42,8	21,8	15,1	93,6	40,0	20,5	14,3
8	124,1	52,9	27,0	18,7	115,3	49,4	25,4	17,6
High School								
1-3	142,5	59,7	30,0	20,5	130,9	55,3	27,9	19,2
4	175,2	72,5	36,3	25,0	157,9	66,1	33,5	23,1
College								
1-3	198,3	78,1	36,5	23,8	175,2	69,7	32,9	22,4
4 of meer	281,0	106,3	47,5	30,1	238,8	91,3	41,4	26,5

INHOUD

	Blz.		Blz.
De „waarde” van het onderwijs	223	De toekomst der Europese rubbervoorziening, door Drs. J. C. Gerritsen	230
Kartelverbod, Euromarkt en „Rule of Reason” (II), door Dr. J. A. Geertman	224	Europa-bladwijzer No. 3b	232
Een prognose van de brandstofkosten van kern-energiecentrales een hachelijke onderneming, door Drs. J. Anten	227	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	235
		Recente publikaties	236

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;

J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

In dit tweede gedeelte van zijn artikel behandelt schrijver allereerst een rechtszaak van een Duitse chocoladefabriek tegen een markthandelaar (kort geding voor het Oberlandesgericht te Düsseldorf, uitspraak van 21 oktober 1958) betreffende verticale prijsbinding. Vervolgens geeft schrijver zowel van het in het eerste deel van zijn artikel besproken Nederlandse als van bovengenoemd Duitse geval een interpretatie op basis van de „rule of reason”. Wat het Nederlandse geval betreft, merkt schrijver op dat de rechter, die op basis van de „rule of reason” interpreteert, art. 85 lid 1 van het E.E.G.-verdrag zó zal moeten uitleggen, dat hij de mededinging in de Euromarkt niet in de war stuurt. Ten aanzien van het Duitse geval acht schrijver het in overeenstemming met de „rule of reason”, dat de rechters een incidentele doorbreking van de verticale prijsbinding door de „vliegende” markthandel tegengaan.

Kartelverbod, Euromarkt en „Rule of Reason”

(II)¹⁾

Kort geding Oberlandesgericht Düsseldorf, Beschluss 21 oktober 1958.

Princiepelijk gezichtspunt.

Art. 85 verbiedt slechts die verticale prijsbinding (vpb.), welke een belemmering vormt voor de opbouw van de gemeenschappelijke markt.

De vpb. in Duitsland van 1945 tot heden.

Van 1945 tot 1952 heerste in Duitsland een absoluut verbod van vpb. Er werd zelfs strenger opgetreden dan in de Verenigde Staten, waar alle staten (op drie na) „fair trade laws” hebben, die de vpb. regelen. Dit had ernstige gevolgen voor de Duitse fabrieken. Aangezien wij hieronder een rechtszaak behandelen van een chocoladefabriek tegen een markthandelaar, willen wij ons in hoofdzaak tot dit artikel beperken. Het feit deed zich voor, dat de markthandel tabletten van 100 gram met een vastgestelde verkoopprijs van D.M. 1,30, verkocht tegen D.M. 1,10 en zelfs D.M. 1,—. Tegen de markthandelaren werden talrijke processen gevoerd. De houding van de bezettingsautoriteiten maakte lange tijd alle acties vruchteloos. Het enige gevolg was, dat de markthandel zich organiseerde. Hun bond werd op dit juridisch gebied zeer terzake kundig. Toen echter eenmaal vaststond, dat de nieuwe Duitse wet een uitzondering zou opnemen voor de vpb. van merkartikelen, verklaarden de Amerikaanse en de Engelse bezettingsautoriteiten, dat zij tegen de vpb. van merkartikelen niet langer zouden optreden.

De reactie op het desbetreffende schrijven van 1952, de zgn. „Willner-Brief”, was een zondvloed van merkartikelen. Het is interessant te lezen, wat een Duits auteur hiervan zegt: „Die Lockerung des Preisbindungsverbots hat in der Praxis der letzten Jahre zu einer „Inflation” vertikaler Preisbindungen, und, parallel hierzu, zu einheitlichen Preisen, Rabatten, Bedingungen und gleichen Vertriebswegen aller oder der meisten Hersteller eines Wirtschaftszweiges geführt. Die einheitliche Einführung vertikaler Preisbindungen durch die Hersteller löste gleichzeitig entsprechende Kartellwirkungen in allen Verteilerstufen

aus”²⁾. De rechters kregen het druk met zaken van fabrieken tegen markthandelaren. De opvattingen der Oberlandesgerichte (O.L.G.) waren niet gelijk. Op 1 januari 1958 trad de nieuwe wet in werking. Volgens art. 15 zijn alle overeenkomsten nietig, waarin één der partijen in de overeenkomst beperkt wordt in zijn vrijheid ten opzichte van derden inzake de vaststelling van prijs- en andere condities. Exclusief-verkeersregelingen zijn toegestaan, als zij de economische bewegingsvrijheid van de afnemer niet benadelen. Zeker tot 1 januari 1958 was voor de jurisprudentie inzake de vpb. de „rule of reason” van grote betekenis. Er werd op gelet, dat de vpb. niet leidde tot marktbeïnvloedende concurrentiebeperking.

De feiten.

a. Juridisch.

In één van de vele processen van chocoladefabrieken tegen markthandelaren verweerde de markthandelaar zich met een beroep op art. 85 van het E.E.G.-verdrag. Volgens de gedaagde markthandelaar zou de eisende chocoladefabriek het bewijs moeten leveren, dat zij in alle landen van de gemeenschappelijke markt tegen gelijke uiteindelijke verkoopprijzen verkocht. Eiseresse merkte in dit verband op, dat haar export nog niet 10/00 van haar omzet bedroeg. Het O.L.G. wees de eis toe.

b. Economisch.

Wij vermeldden reeds, dat in het oligopolie der grote Duitse chocoladefabrieken (zonder afspraak, want dat mag niet) de prijs tot stand gekomen is op D.M. 1,30 per tablet van 100 gram. De prijsstarheid is in het oligopolie een normaal verschijnsel. Niemand durft — behalve bij aanmerkelijke stijging van de prijs van cacaobonen — de prijs te verhogen, want dan gaan de collega's niet mee. Niemand durft de prijs te verlagen, want dan verlaagt iedereen. De mededinging beperkt zich tot „non price competition”.

¹⁾ Het eerste gedeelte van dit artikel is gepubliceerd in „E.-S.B.” van 18 maart 1959.

²⁾ W. u. W., 1957, blz. 164.

De fabrieken hebben te maken met een geknikte vraag-curve. In de knik vertoont de marginale opbrengstlijn een onderbreking, hetgeen zeggen wil, dat de stijging of daling van de marginale kostenlijn al zeer groot moet zijn, zal een prijswijziging volgen. Het was de fabrieken een doorn in het oog, dat een aantal O.L.G. de markthandel toestond hun landelijk geadverteerde merk tegen D.M. 1,10 en zelfs D.M. 1,— te blijven verkopen.

De overwegingen (van het O.L.G.).

Tot de overwegingen van het O.L.G. te Düsseldorf behoorde, evenals te Zutphen, de termijn van in werking treding van het verdrag. Het O.L.G. was hiermee echter snel gered: „Der Senat kann zu dieser Frage nicht Stellung nehmen, da . . . in so einem Falle die Frage gemäsz Art. 177 Abs. 3 E.W.G. dem Gerichtshof der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft zur Entscheidung vorgelegt werden musz”. Een „einstweilige Verfügung” is niet vatbaar voor hoger beroep. De mening van het O.L.G. stemt dus overeen met het (bij de fantasie omtrent de beslissing van het Hof te Arnhem gegeven) citaat Blaisse.

Het O.L.G. stelde vast, dat art. 85 niet alleen de horizontale maar ook de verticale vorm van ondernemersovereenkomst verbiedt. Het legde er de nadruk op, dat ingevolge art. 85 de handel tussen de Lid-Staten beperkt moet worden. „Feitelijk” stelde het vast, dat het systeem van vpb. der betrokken chocoladefabriek de handel tussen de Lid-Staten niet benadeelde³⁾.

Wat betreft het verweer van gedaagde, dat eiseresse moest bewijzen, dat haar systeem „lückenlos” was, vroeg het O.L.G. zich af, of een prijzensysteem nog als „lückenlos” gekwalificeerd kan worden, indien de waar van dezelfde fabriek, na geëxporteerd te zijn, opnieuw wordt geïmporteerd en beneden de prijs wordt aangeboden, en of dan van de detaillisten het aanhouden van de vastgestelde verkoopprijzen nog kan worden geëist. Deze vraag zou echter eerst actueel worden, indien zulk een toestand werkelijk zou zijn ingetreden, wanneer dus in niet-onbelangrijke mate geïmporteerde waar beneden de gefixeerde eindprijs aan de markt zou komen. Hieromtrent had gedaagde echter generlei opmerking gemaakt. Er was volgens het O.L.G. weinig kans op zulk een re-import, omdat vracht en invoerrecht de tabletten wel zo duur zouden maken, dat verkoop beneden de door de fabriek vastgestelde consumentenprijs voor de markthandelaar niet lonend zou zijn. De conclusie was, dat het ging om een zuiver nationale aangelegenheid, waar de E.E.G.-bepalingen buiten staan.

Opmerkingen (van de auteur).

In de Verenigde Staten is prijsdiscriminatie niet toegestaan, prijsdifferentiatie echter wel. Deze laatste berust op aanwijsbare kostenverschillen. Voor de detailhandel is in dit verband de zgn. „American rule” van betekenis. Dit is een regel, die de verkooppolitiek betreft: de mathematische produkten van winstmarge en omzetsnelheid dienen voor alle gevoerde artikelen gelijk te zijn. Dit betekent, dat de winstmarge van een weinig bekend merk chocolade groter dient te zijn dan die van een meer bekend merk. Dit betekent ook, dat de winstmarges in de verschillende vormen van detailhandel ongelijk moeten zijn.

Aangezien de omzetsnelheid in de markthandel groter is dan die van de winkels, kan zijn winst per stuk kleiner

³⁾ Vergelijk het onderscheid, dat in het Amerikaanse anti-trustrecht gemaakt wordt tussen „interstate” en „intrastate commerce.”

zijn. Wij zagen reeds (dit blijkt uit vonnissen van Duitse rechters, zie W.u.W.), dat het is voorgekomen, dat een markthandelaar (onder invloed van concurrentie op dezelfde markt) een prijs van D.M. 1,— noteerde. Dit betekent, dat de winstmarge minstens 30 pCt. is. Indien de betrokken markthandelaar 5 pCt. verdiende en de winkels 30 pCt., kan hij, afgezien van de kosten der winkels en zijn eigen kosten, toch nog beter af zijn, als zijn omzetsnelheid meer dan zesmaal zo groot als die van de winkels is.

De eis van de Duitse jurisprudentie, dat het systeem van vpb. „lückenlos” moet zijn, zal men in de Verenigde Staten niet aantreffen. Zelfs zou zulk een eis daar gevoeld worden als een maatregel, gericht tegen de moderne vormen in de detailhandel en dus strijdig met de Clayton Act, die spreekt van „substantially lessen competition”. De vpb. wordt daar gezien als „restraint of trade”. Men heeft er geen bezwaar tegen, dat zaken met grote omzetsnelheid de grote nationale merken beneden de prijs verkopen.

Toch kan men niet zeggen, dat de vpb. volledig verboden is. De „resale price maintenance” wordt in 45 van de 48 staten geprotegeerd door „fair trade laws”. Ook de federale Miller-Tydings Act en de Mc Guire Act beschermen de vpb. In de praktijk is echter, vooral voor duurzame consumptiegoederen, de vpb. doorbroken. Daarbij denken wij met name aan artikelen als radio, televisie, stofzuigers, naaimachines, wasmachines enz. Het is bijv. bekend, dat in de stad New York 95 pCt. van de elektrische artikelen beneden de prijs verkocht wordt. De winstmarge kon dalen, omdat de taak van de handel, vooral ten aanzien van reclame, advies en service, sterk gewijzigd is. De „service”-functie wordt minder, omdat verschillende nieuwe produkten door het stadium der kinderziekten heen zijn. Duitsland gaat de weg op van Amerika. Onder invloed van de strenge houding van het geallieerde hoofdkwartier is in Duitsland van de vpb. van duurzame consumptiegoederen niet veel overgebleven.

Ook t.a.v. artikelen als chocolade en conserven is de pousseerfunctie van de handel geheel veranderd. De consument weet precies wat hij kopen wil. Niet de detaillist, maar de fabriek pousseert. Deze ontwikkeling is, ondanks de anti-trustregeling, in Duitsland achtergebleven bij die in de Verenigde Staten. In het licht van de moderne ontwikkeling laat zich evenwel aanzien, dat de Duitse chocoladefabrieken er op den duur in zullen moeten berusten, dat de zelfbedieningszaken hun merkartikelen beneden de prijs verkopen. Het is de vraag, of deze gedragslijn ook voor de markthandel zal moeten gelden. Voor de markthandel is de marge-elasticiteit, d.i.

$$\frac{\% \text{ toename afzet}}{\% \text{ verlaging winstmarge}}$$

zeer groot. De winkels beschouwen deze toename van afzet, die ten koste van de winkels gaat, en die kan worden aangeduid met de coëfficiënt:

$$\frac{\% \text{ daling van de omzet der winkels}}{\% \text{ verlaging winstmarge door de markthandel}}$$

als oneerlijk. De oneerlijkheid zit hierin, dat de winkels niet kunnen terugslaan, omdat zij aan prijzen gebonden zijn. Bij wijze van vergelijking zou men kunnen zeggen, dat klappen worden uitgedeeld aan iemand, die aan handen en voeten gebonden is. Maar niet alle markthandel treft dit verwijt van oneerlijke concurrentie. Niet alle markthandel is „vliegende” handel. Vele markthandelaren verschijnen op vaste plaatsen en tijdstippen en hebben zich

(Advertentie)

een vaste klantenkring opgebouwd. Het zou naar onze mening niet in overeenstemming zijn met de „rule of reason”, indien deze groep het zakendoen belet werd.

Interpretatie op basis van de „rule of reason”.

Het Nederlandse geval.

De beide behandelde gevallen eisten van de rechters inzicht in de theorieën van oligopolie en monopolistische concurrentie. De prijsconcurrentie bleek in het spinhulzengeval uiterst gevaarlijk. Er bestond een bilateriaal oligopolie. De prijs was star. Aangezien de afnemers bedrijven waren, bestond een grote mate van prijsbewustheid. De coëfficiënt

$\frac{\% \text{afname afzet der drie Nederlandse spinhulzenfabrieken}}{\% \text{prijsverlaging van de vierde Nederlandse spinhulzenfabriek}}$

was zeer groot. Hetzelfde was het geval met de coëfficiënt

$\frac{\% \text{afname afzet van de vierde Nederlandse spinhulzenfabriek}}{\% \text{prijsverlaging van de drie Nederlandse spinhulzenfabrieken}}$.

In de hoge waarde der beide coëfficiënten, mede in verband met het feit, dat er veel vaste kosten zijn, ligt de verklaring, waarom enige tijd na 1947, toen de schaarste verdwenen was, een concurrentie kon ontstaan, welke op den duur ook goed geleide efficiënte bedrijven ten gronde moet richten. De rechter, die op basis van de „rule of reason” interpreteert, zal art. 85 lid 1 zó moeten interpreteren, dat hij de mededinging in de Euromarkt niet in de war stuurt.

Het Duitse geval.

Gezien de oligopolieverhoudingen kan de Duitse chocoladefabriek niet haar toevlucht nemen tot prijsverlaging. Evenals de spinhulzenindustrie zijn de chocoladefabrieken zeer gevoelig voor vermindering van bezettingsgraad, m.a.w. hun marginale kosten zijn gering. Een betere bezettingsgraad kan slechts verkregen worden door verkoop op afgescheiden markten tegen lagere prijzen.

Dit kan echter niet geschieden onder het nationaal geadverteerde merk. Het rechtvaardigheidsgevoel van de consumenten eist eenzelfde prijs voor eenzelfde artikel en dit verklaart, de eis van de Duitse jurisprudentie, dat het systeem „lückenlos” moet zijn. Maar bedrijfseconomisch is dit niet houdbaar. In een streng systeem van vpb. weten de grote detaillisten zich toch te redden, nl. door levering onder hun eigen merk en in eigen verpakking te eisen. Op het effect van de reclame van de fabriek werkt dit ongunstig. Want ten slotte richt haar reclame zich tot de betreffende kleine groep van zelfstandige middenstanders, die overgebleven is. Inderdaad is deze groep in een aantal landen door de ontwikkeling van filialenstelsels, vrijwillig filialenstelsels en coöperaties steeds kleiner geworden. Zaken, zoals de bedoelde chocoladefabriek, hebben er dan ook belang bij hun vpb. niet à tort et à travers te willen doorzetten. Dit is ook in het belang van de overheid, die, evenals zulks in Amerika geschied is, nieuwe afzetmethoden

een kans moet geven. In Duitsland is, na de Willner-Brief van 1952, voor de ontwikkeling van zelfbedieningszaken het klimaat minder gunstig geworden.

Het is o.i. in overeenstemming met de „rule of reason”, dat de rechters een incidentele doorbreking van de vpb. door de „vliegende” markthandel tegengaan. De ontwikkeling van zelfbedieningszaken is als normale concurrentie te beschouwen en dient dus niet te worden belemmerd.

Het voorgaande zou de indruk kunnen doen wekken, dat de beslissing van het O.L.G. alleen van betekenis zou zijn voor de relaties tussen fabrieken en detailhandelaren. Waarschijnlijk reikt de uitspraak verder. Zij betreft immers niet alleen vpb., maar ook uitsluiting van levering. (De markthandel kan bij de grote chocoladefabrieken niet terecht).

Onze gedachten willen wij aan de hand van een willekeurig gefantaseerd voorbeeld verduidelijken. De Aku is in Nederland monopolist t.a.v. terlenka. Zij levert terlenkagarens aan weverijen. Daarbij selecteert zij. Niet elke wever kan terlenka krijgen.

Vergelijken wij dit geval met dat van de Volkswagens in Amerika⁴⁾. Daar heeft de Regering een klacht in behandeling genomen van de verenigde automobielimporteurs tegen de Duitse Volkswagenfabriek en haar dochter, de „Volkswagen United States Inc.” te New York wegens het vastleggen van de groot- en kleinhandelsprijzen van onderdelen en het geven van alleenverkooprechten. Bovendien hadden de groot- en kleinhandelaren de verplichting op zich genomen alleen volkswagens en dito onderdelen te verhandelen. Van de beklagden is geëist met deze praktijken op te houden, omdat zij strijdig zijn met de anti-trustwetten. Aangezien het standpunt in dezen van de anti-trustafdeling van het Amerikaanse Departement van Justitie reeds herhaaldelijk naar voren is gebracht, moet een strenge straf verwacht worden⁴⁾.

Bij terlenka is er maar één aanbieder en het produkt is vrijwel onvervangbaar. Het geval ligt dus anders dan voor Volkswagens. Zouden Nederlandse wevers, die geen terlenka kunnen krijgen, een klacht tegen de Aku indienen, dan zullen zij, in tegenstelling tot het geval van de Volkswagens, weinig succes hebben. Want de Aku kan zich beroepen op de uitspraak van het O.L.G. te Düsseldorf. Bovendien kan zij een beroep doen op de „rule of reason”. Haar monopolie is geoorloofd, want het berust op een patentpositie. Het is logisch, dat de markt voor eindprodukten niet verknoeid moet worden door wevers, die terlenka als grondstof willen gebruiken, maar, ondanks de goede en uniforme hoedanigheden van deze grondstof, toch een minderwaardig produkt zullen leveren. Het geval is met „Rationalisierungskartelle” (die toegestaan zijn) op één lijn te stellen.

Hieruit volgt, dat de rechters, die een dergelijk geval te beoordelen zullen krijgen, zich niet alleen door economen, maar ook door technici, zullen moeten laten bijstaan.

Tilburg.

Dr. J. A. GEERTMAN.

⁴⁾ Zie: W.u.W. 1958, blz. 300.

Aan de hand van een voorbeeld geeft schrijver in dit artikel de onzekerheidsmarge aan, waarmee rekening moet worden gehouden bij het opstellen van een prognose voor de brandstofkosten van kernenergiecentrales. Hij stelt — na voor elke kostensoort de factoren te hebben aangegeven die bepalend zijn voor zowel de hoogte als de spreiding — vast dat de onzekerheid omtrent het toekomstig verloop van de splijfstof- en fabricagekosten bepalend is voor de spreiding van de brandstofkosten en dat deze onzekerheid voortspruit uit enerzijds de onbekendheid omtrent het toekomstig prijsverloop van plutonium, anderzijds de omstandigheid of al dan niet op korte termijn productie op grote schaal — voor bepaalde fabricageprocessen — mogelijk zal blijken. Schrijvers conclusie luidt, dat het opstellen van een prognose voor de brandstofkosten, welke ca. 30 pCt. van de totale kWh-kosten uitmaken, momenteel een hachelijke onderneming is, aangezien de basis waarop zo'n prognose stoelt, nog zeer wankel is.

Een prognose van de brandstofkosten van kernenergiecentrales een hachelijke onderneming

Het optimisme dat vele auteurs in de jaren 1954 t/m 1956 eigen was met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de kostprijs per kWh geleverd door kernenergiecentrales heeft in de laatste twee jaren een bijzonder lelijke deuk gekregen. Zo bleek het met zoveel gejuich bebroete rapport van de zgn. „Drie Wijzen” naderhand helemaal niet zo wijs te zijn als indertijd werd verondersteld. Wat zijn nu de redenen die ertoe hebben geleid, dat de opinie thans meer naar de pessimistische zijde neigt? Een ervan is ongetwijfeld de omstandigheid dat momenteel beter de fundamentele problemen worden onderkend die aan het opstellen van een prognose zijn verbonden. Dat de huidige auteurs zich hier al veel meer van bewust zijn moge blijken uit onderstaande beschouwing over de brandstofkosten van kernenergiecentrales¹⁾. In dit artikel wordt de onzekerheidsmarge aangegeven waarmee rekening moet worden gehouden bij het opstellen van een prognose voor de brandstofkosten.

Het verdient wellicht aanbeveling alvorens tot de kwintessens over te gaan, ten gerieve van de niet ingewijde lezer enkele fundamentele begrippen die ter sprake zullen komen, nader toe te lichten.

A. Splijststof(proces).

Zowel een kernenergiecentrale als een conventionele centrale hebben als doel, *warmte-energie* op te wekken en deze om te zetten in *elektrische energie*. Bij het opwekken van warmte-energie in een conventionele centrale wordt gebruik gemaakt van kolen of olie; een kernenergiecentrale gebruikt een principieel ander soort brandstof (splijststof geheten), uranium, plutonium of thorium. Het fundamentele verschil tussen deze twee soorten centrales ligt evenwel in de *aard van het verbrandingsproces*. Het wezen van het opwekken van kernkracht (warmte-energie) berust op het splitsen van bijv. uranium-atoomkernen. Wanneer nl. een uraniumkern tot splitsing wordt gebracht, komt een bepaalde hoeveelheid *warmte-energie* vrij.

Naast deze warmte-energie komen bovendien nog verschillende deeltjes vrij; waarvan in dit verband de *neutronen-deeltjes* van bijzonder groot belang blijken. Per kernsplijting komen ca. 3 neutronen vrij, die een zeer grote snelheid bezitten. Het grote belang van deze deeltjes is, dat zij a.h.w. de kogels zijn, die het

al dan niet succesvol verloop van de „kernslag” bepalen. Wanneer deze neutronen nu zodanig geleid worden, dat zij elk een andere uraniumkern raken dan heeft dit tot resultaat dat de getroffen kern zich splitst en er wederom drie neutronen vrijkomen. Het is duidelijk, dat door dit proces, dat bekend staat als *de kettingreactie*, in korte tijd een groot aantal atoomkernen gesplitst kan worden met als gevolg, het vrijkomen van een aanzienlijke hoeveelheid warmte-energie.

Nu vertoont een aantal neutronen de menselijke eigenschap niet geleid te willen worden, en dus veelal geen kern treffen; zij gaan dus voor het splitsingsproces verloren. Er zal derhalve alleen een kettingreactie optreden wanneer het aantal neutronen, dat ten gevolge van kernsplijtingen vrijkomt, *groter* is dan het aantal neutronen dat om welke reden ook *verloren* gaat. Deze twee grootheden kunnen in een enkel getal worden uitgedrukt, nl. *de vermenigvuldigingsfactor*; dit is het quotiënt van het aantal neutronen dat vrij komt en verloren gaat. Deze factor moet voor het gestelde doel uiteraard groter zijn dan 1. Nu is het helaas zo, dat in een gegeven hoeveelheid uranium twee soorten atomen voorkomen (isotopen geheten) en wel U^{235} en U^{238} (op de onderscheiding 235 en 238 wordt niet verder ingegaan) en waarvan slechts het U^{235} de neiging vertoont om bij een neutronen-treffer tot splitsing over te gaan. Zij zijn dus a.h.w. de mitrailleurs die de neutronenkogels afvuren. De U^{238} -atomen daarentegen vangen een treffer rustig op, vertonen enige tijd geen verandering en gaan dan plotseling over in een ander element, nl. *plutonium*.

Plutonium nu, vertoont onder bepaalde omstandigheden dezelfde splitsingseigenschap als U^{235} en kan dan wederom als mitrailleur dienen, zij het in een ander type kerncentrale. Samen vattend kan gezegd worden, dat tijdens het hiërboven beschreven proces, naast warmte-energie tevens nieuwe splijststof gevormd wordt voor een ander type centrale.

B. Verrijgingsgraad.

Onder verrijgingsgraad van uranium wordt verstaan *de verhouding* waarin de U^{235} - en U^{238} -atomen daarin voorkomen. In zgn. natuurlijk uranium is de verrijgingsgraad 0,7 pCt. hetgeen betekent, dat er op 1.000 U^{238} -atomen 7 U^{235} -atomen zijn. Het is technisch mogelijk en dikwijls ook gewenst om het aantal U^{235} atomen op te voeren, m.a.w. de verrijgingsgraad te vergroten. Men spreekt dan van *verrijkt uranium*.

C. Oprand.

In tegenstelling tot wat velen wellicht verwachten is het zo dat het niet mogelijk is om alle U^{235} -atomen continu tot splitsing te brengen. Dit is het gevolg van de omstandigheid dat gedurende de werkingsperiode van het uranium steeds meer *splitsings-afvalprodukten* ontstaan, die het oorspronkelijke „*schone uranium*” in toenemende mate verontreinigen. Deze afvalprodukten van-

¹⁾ De gegevens hiervoor zijn o.a. ontleend aan een artikel in „Nucleonics”.

gen, eveneens in toenemende mate, neutronen, wat weer tot gevolg heeft dat hoe langer hoe minder neutronen de kans krijgen om een U^{235} -kern te treffen, hetgeen uiteindelijk resulteert in de omstandigheid dat de vermenigvuldigingsfactor kleiner wordt dan 1 en de kettingreactie tot stilstand komt. De periode tussen de aanvang en de beëindiging van de kettingreactie wordt de *initiële periode* genoemd. Onder *opbrand* wordt verstaan, de hoeveelheid energie die gedurende de initiële periode uit een gegeven hoeveelheid uranium-splijtstof wordt verkregen, gemeten in Megawattdagen per ton.

D. Reiniging (reprocessing).

Een gelukkige omstandigheid is evenwel dat de verbruikte splijtstof, dus de hoeveelheid die na de initiële periode resteert, *gereinigd* kan worden en weer voor operationeel gebruik geschikt is. Dit geschiedt door middel van een zeer ingewikkeld fabricageproces. Uiteraard is dit gereinigde materiaal t.o.v. de oorspronkelijke hoeveelheid in *kwaliiteit* achteruitgegaan (lagere verrijkingsgraad).

E. Fabricageproces.

Het fabricageproces van splijtstofmateriaal valt uiteen in twee onderdelen en wel:

- 1e. het vervaardigen van splijtstofmateriaal met de gewenste *samenstelling* (hoedanigheid);
- 2e. het geschikt maken van het onder punt 1 genoemde splijtstofmateriaal voor *operationeel* gebruik.

ad 1e. Om verschillende redenen wordt geen zuiver uranium-splijtstofmateriaal gebruikt maar een verbinding, in dit geval UO_2 of uraniumdioxide. Enkele van de voordelen voor het gebruik van UO_2 (een keramisch produkt) zijn: een hogere bedrijfstemperatuur, geringere vervaardigings- en omvormingskosten van de splijtstofstaven (zie ad 2), voordelen die opwegen tegen het nadeel van de geringere uraniumdichtheid. Het fabricageproces komt neer op het omvormen van het oorspronkelijke uraniummateriaal, dat meestal in de vorm van UF_6 ter beschikking staat, tot UO_2 .

ad 2e. Zoals bijv. cokes tot briketten wordt geperst, moet ook het UO_2 splijtstofmateriaal in een bepaalde vorm worden gegoten. Enkele van de fabricageprocessen die hierbij van belang zijn volgen hieronder:

- a) het splijtstofmengsel UO_2 wordt volgens een keramische procedure tot *cilindrische tabletten* gesinterd;
- b) het opsluiten van zulke tabletten in een hiertoe geschikt gemaakte buis (zgn. splijtstof-staaf).

F. Typen van kernenergiecentrales.

Er zijn vele typen kernenergiecentrales te construeren die zowel wat de aard van de brandstof als wat het warmte-overdrachtsysteem betreft sterk van elkaar afwijken. Het zou te ver voeren hier nader op in te gaan. Volstaan wordt daarom met een korte beschrijving van de centrale die in dit artikel wordt genoemd.

De *pressurized-watercentrale* of *druk-watercentrale* maakt gebruik van verrijkt uranium als brandstof. Het splijttingsproces komt in grote lijnen overeen met hetgeen eerder is beschreven. Het is duidelijk, dat de vrijkomende warmte-energie op „een bepaalde wijze” naar de turbines moet worden gevoerd, waar de omzetting plaats heeft in elektrische energie. Bij dit type centrale wordt de warmte-energie in eerste instantie overgedragen aan het *medium water*, dat deze energie omzet in stoom. Deze stoom kan rechtstreeks, onder druk, naar de turbines worden gevoerd, doch veelal is een tweede tussenfase gewenst, de zgn. *warmtewisselaar*.

Met deze begripsomschrijvingen, die uiteraard summier en bepaaldelijk onvolledig moesten worden gehouden, kan hopelijk ook de niet ingewijde lezer met vrucht kennis nemen van de volgende beschouwingen.

Het in dit artikel gekozen voorbeeld betreft een centrale van het *pressurized water type* van 500 Mw, een initiële kernlading van 25.000 kg UO_2 (verrijkingsgraad 3 pCt.) en met een loadfactor (belasting) van 80 pCt. en een opbrand van 7.500 Mw dag/ton.

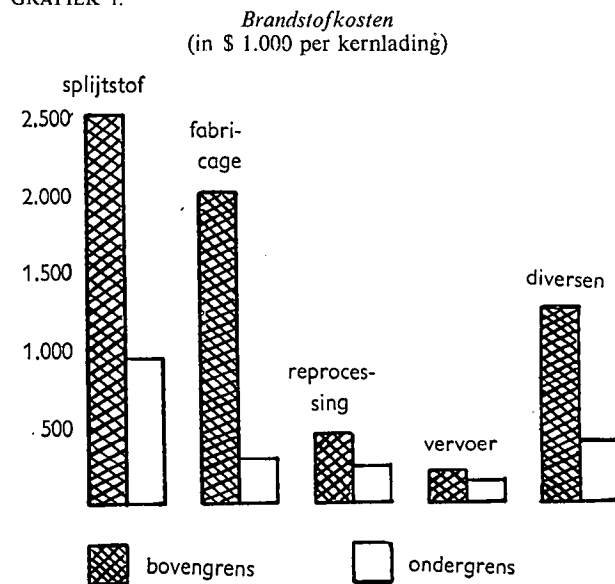
In tabel 1 (zie ook bijgaande grafiek) zijn de brandstofkosten gespecificeerd naar kostensoort, terwijl zowel voor de brandstofkosten in totaliteit als per kostensoort de

grenzen zijn aangegeven, uitgedrukt in \$ 1.000 per kernlading, waartussen deze zich in de eerstkomende jaren kunnen bewegen. Ten slotte zijn voor beide alternatieven de totale brandstofkosten per kWh/mills berekend.

TABEL 1.

Kostensoorten	Totale kosten per kernlading (\$ 1.000)	
	Bovengrens	Ondergrens
1. splijtstof	2.550	967
2. fabricage	2.000	300
3. reprocessing	460	285
4. vervoer	220	160
5. diversen	1.250	408
Totale brandstofkosten	6.480	2.120
Kosten per kWh/mills	6,2	2,0

GRAFIEK 1.

In de hierna volgende toelichting zullen voor elke kostensoort de factoren worden aangegeven, die bepalend zijn voor zowel de hoogte als de spreiding.

Verbruikte splijtstof.

- De hoogte van de splijtstofkosten wordt bepaald door:
- a. het verschil tussen de waarde van de hoeveelheid oorspronkelijke splijtstof met een bepaalde verrijkingsgraad en de waarde, uiteraard na reiniging, van de verbruikte hoeveelheid splijtstof met een bepaalde verrijkingsgraad (minpost);
  - b. de waarde van het plutonium dat tijdens het productieproces is ontstaan (pluspost).

Onderstaand voorbeeld moge ter illustratie dienen.

Waarde van 22.000 kg U^{235} (oorspronkelijke hoeveelheid), verrijkingsgraad 3 pCt.	\$ 8.333.000
Waarde van 21.480 kg U^{235} (na verbruik resterend en gereinigd), verrijkingsgraad 2 pCt.	\$ 4.726.000
(a) verschil in waarde door verlies in kwantiteit en kwaliteit ...	\$ 3.607.000
(b1) maximum waarde van het gevormde plutonium	\$ 2.640.000
Minimum netto kosten	\$ 967.000
(b2) minimum waarde van het gevormde plutonium	\$ 1.057.000
Maximum netto kosten	\$ 2.550.000

De spreiding in de netto kosten wordt veroorzaakt door het verschil in prijs van plutonium in geval (b1) en (b2), nl. resp. \$ 30 gm en \$ 12 gm. Deze twee alternatieven zijn volgens Amerikaanse deskundigen beslist niet irreëel. Alhoewel het bepalen van de plutonumprijs een overheidsaangelegenheid is, blijft naast de invloed van de fabricage-

kosten, „vraag en aanbod” van essentieel belang. Hoe deze beide factoren zich, zelfs in de naaste toekomst, zullen ontwikkelen is in zware nevelen gehuld. Dat men in deze kringen met een dergelijk grote spreiding in de plutonium-prijs rekening wenst te houden, moge tot nadenken stemmen.

Fabricagekosten.

De fabricagekosten zijn oorzakelijk verbonden aan:

- 1e. de noodzakelijke fabricageprocessen om het splijtingsmateriaal in de gewenste vorm voor operationeel gebruik geschikt te maken;
- 2e. de noodzakelijke controles, testproeven, etc.

Op grond van de beschikbare gegevens wordt aangenomen dat de fabricagekosten per kernlading ca \$ 2 mln. zullen belopen. Mochten de brandstofelementen evenwel op korte termijn op ruime schaal geproduceerd worden, dan kan dit een terugdringen betekenen van de fabricagekosten tot \$ 300.000 per kernlading (bij een productie bijv. van tien kern(lading)en per jaar). De spreiding van de fabricagekosten is dus hoofdzakelijk het gevolg van de onzekerheid die bestaat t.a.v. de mogelijkheid om brandstofelementen in „volume business” voort te brengen.

Reprocessing en vervoerskosten.

Omtrent reprocessing en vervoerskosten is weinig bekend; de ervaring op deze gebieden is nog uiterst gering. Niettemin mag worden aangenomen dat de boven- en ondergrenzen (zie tabel 1) aanvaardbaar zijn. Het aandeel van deze beide kostensoorten in de totale brandstofkosten is overigens van bescheiden omvang.

Overige kosten.

Deze kosten zijn verbonden aan de noodzakelijke hulpprocessen, als omzetting van UF 6 in UO₂, UNH in UF 6 enz. Het betreft hier o.a. fabricageprocessen, betrekking hebbend op de juiste hoedanigheid (samenstelling) van het splijtingsmateriaal. Ook hier is de onzekerheid omtrent het al dan niet op grote schaal produceren aansprakelijk voor de spreiding in genoemde kosten.

Recapitulatie.

Wanneer het voorgaande in het kort wordt samengevat dan kan worden vastgesteld dat:

- 1e. de onzekerheid omtrent het toekomstig beloop van de splijstof- en fabricagekosten bepalend is voor de spreiding van de brandstofkosten;
- 2e. deze onzekerheid voortspruit uit enerzijds de onbekendheid omtrent het toekomstig prijsverloop van plutonium, anderzijds de omstandigheid of al dan niet op korte termijn productie op grote schaal (voor bepaalde fabricageprocessen) mogelijk zal blijken.

Complicatie van het geschetste beeld.

In bovenstaande beschouwing is uitgegaan van een opbrand van 7.500 Mw dag/ton. Nu bestaat er volstrekt geen zekerheid dat:

- 1e. bij het in gebruik stellen van de centrale de bij de aanvang begrote opbrand (tijdsverloop hiertussen ca. 4 jaar) al dan niet gehaald zal worden;
- 2e. nieuwe vindingen de opbrand niet op een belangrijk hoger niveau zullen brengen.

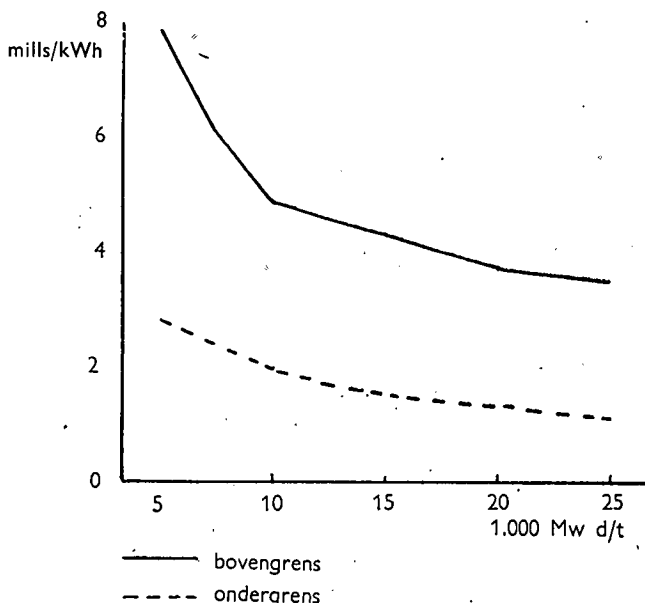
Een zeer belangrijke omstandigheid nu is dat de hoogte van de brandstofkosten sterk varieert met het niveau van de opbrand, nl. hoe hoger de opbrand hoe lager de brandstofkosten (zie tabel 2 en grafiek 2).

TABEL 2.

Opbrand Mw dag/ton	Brandstofkosten mills/kwh	
	Bovengrens	Ondergrens
5.000	7,9	2,6
7.500	6,2	2,0
10.000	5,2	1,8
15.000	4,3	1,5
20.000	3,8	1,3
25.000	3,5	1,2

GRAFIEK 2.

Brandstofkosten als functie van de opbrand

Conclusie.

Geconcludeerd kan worden dat het opstellen van een prognose voor de kWh-kosten momenteel een hachelijke onderneming is, aangezien de basis waarop de prognose stoelt, nog zeer wankel is. In dit artikel zijn slechts de brandstofkosten, die ruwweg 30 pCt. van de totale kWh-kosten uitmaken, behandeld. In een volgende verhandeling is het wellicht mogelijk om ook de kapitaalkosten, ca. 60 pCt. van de kWh-kosten, onder de loep te nemen. Het zal dan blijken, dat ook t.a.v. deze kostencategorie de nodige voorzichtigheid in acht moet worden genomen.

's-Gravenhage.

Drs. J. ANTEN.

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

Schrijver belicht in dit artikel de plaatsvindende uitbreiding der produktiecapaciteit voor synthetische rubber in Europa tegen de achtergrond der afzetmogelijkheden voor dit produkt. Hierbij schenkt hij tevens aandacht aan de ontwikkeling der rubberindustrie in Noord-Amerika. In de Verenigde Staten bestaat thans een overschot aan produktiecapaciteit voor synthetische rubber en dit zal ook omstreeks 1965 nog het geval zijn. Het totale verbruik van rubber in de Euromarkt zal in 1960 waarschijnlijk circa 550.000 ton bedragen en de produktiecapaciteit voor synthetische rubber 260.000 ton. Bij een netto-import uit de Verenigde Staten van 60.000 ton zou dan 58 pCt. der totale consumptie uit synthetische rubber bestaan, hetgeen onwaarschijnlijk hoog is. Als weg om uit de moeilijkheden te geraken ziet schrijver de verwerkings- en toepassingsresearch, waarmee men de toekomstige afzet kan consolideren of vergroten.

De toekomst der Europese rubbervoorziening

Radicale veranderingen.

Uit tal van persberichten en commentaren is langzamerhand wel duidelijk geworden, dat er in Europa niet slechts hier en daar een fabriek, maar een gehele bedrijfstak verrijst voor de produktie van synthetische rubber. Voor een klein deel is dit een herrijzenis van een gelukkig geliquideerde oorlogsindustrie. Voor het grootste deel gaat het echter om een nieuwe industriële activiteit. Er komen radicale veranderingen in oude, historisch gegroeide marktverhoudingen. Er komt mede een toespitsing van de controverse natuur- en synthetische rubber, zoals men die hier nog nooit eerder heeft gekend. Wanneer men aan de ene kant ziet, dat allerlei synthetische rubberfabrieken in verschillende landen als paddestoelen verrijzen en men is aan de andere kant niet blind voor de eigenaardigheden van de afzetmarkt, dan ligt het eigenlijk voor de hand, dat men zich afvraagt, wat het verdere beloop van deze ontwikkeling zal zijn.

Het probleem is lang niet eenvoudig. Men kan zelfs de vraag opwerpen, of de plannenmakers en promotors van de nieuwe industrieën zich de situatie, zoals deze nu al wordt, in haar volle omvang hebben voorzien. Toekomstmogelijkheden voor een bepaald project worden vaak afgemeten naar het beloop van marktverhoudingen, zoals die in de periode van voorbereiding worden aangetroffen. Als toekomstige verandering in het marktbeeld wordt het te nemen *eigen* initiatief in aanmerking genomen. *Misschien* worden daar acties bijgeteld van een paar andere partners. Voor zover dit gebeurt, speelt echter het optimisme over de dominerende betekenis van eigen activiteit een grote rol. Maar zou men zo hard van stapel zijn gelopen als elke investeerder tevoren had geweten, dat West-Europa omstreeks 1960 een produktiecapaciteit zal hebben, die niet 10 of 15 pCt., maar zeker 25, waarschijnlijk 30 en misschien zelfs 35 pCt. van de totale rubberbehoefte kan dekken?

Amerikaanse schaduwen.

Wij weten niet of een gedegen analyse van deze ont-

wikkeling en de daarbij te verwachten complicaties is gemaakt. Wij weten evenmin, of in elk Europees land get is op de buiten-Europese, met name Amerikaanse ontwikkeling, die het Europese marktbeeld mede zal beheersen. Voor zover ons bekend zijn er — althans wat deskundigen in onze contreien betreft — hoogstens een paar stemmen geweest, die op mogelijke donkere wolken aan de hemel van „rubberland” hebben gewezen. In de Verenigde Staten is men op dit punt wel een stap verder.

Sinds de overdracht der synthetische rubberindustrie aan het particuliere bedrijf is er nog niet zo'n scherpe concurrentie geweest als wij thans beleven, aldus William P. Rogers, algemeen gevolmachtigde en verantwoordelijke samensteller van het derde jaarrapport van de Amerikaanse Regering over de mededinging in de synthetische rubberfabricage. Geen wonder. Ultimo 1957 was de totale capaciteit van de betreffende Amerikaanse industrie tot een record-hoogte van 1,45 mln. ton, d.i. 73 pCt. méér dan de gezamenlijke capaciteit bij de verkopen uit staatsbezit einde 1955 bedroeg. Het verbruiksniveau was ultimo 1957 echter slechts 1,1 mln. ton per jaar; het is sindsdien zelfs nog met enige procenten teruggelopen. Inmiddels is de produktiecapaciteit reeds verder toegenomen tot rond 1,6 mln. ton; de capaciteit wordt thans dus slechts voor 66 pCt. gebruikt. Het resultaat is een „full-blown buyers' market”.

Hoewel de Amerikaanse prijzen sinds kort enigszins gedaald zijn, kan men nog niet spreken van prijsconcurrentie; deze teugels houdt men gezamenlijk (nog) in handen. Uit het ontbreken van openlijke prijsconcurrentie en het continueren der stabilisatiepolitiek kan men de goede en vaak nog hoge noteringen voor natuurrubber verklaren. Maar in andere opzichten komen afzonderlijke producenten de klanten tegemoet, zoals door rabatten op vracht, levering van verbeterde kwaliteit e.d. Het meest intensief wordt de concurrentie echter gevoerd door de wijze, waarop men de afnemers met verlening van technische service tracht te binden. De hiertoe dienende afdelingen worden in de laatste tijd in opvallende mate uit-

gebreed, hetgeen voor de fabrikanten ongetwijfeld noemenswaardige offers vergt.

Bescherming van de Euromarkt?

Het is verleidelijk om, met het oog op de gevaren, die er van de Amerikaanse concurrentie moeten worden geducht, te gaan denken aan de instelling van beschermende rechten. In eerste instantie zouden deze inderdaad effectief kunnen zijn, omdat de handel in natuur- en synthetische rubber thans niet of nagenoeg niet getroffen wordt door de binnen- en buitentarieven der Euromarkt-landen en van Groot-Brittannië. Wat de Euromarkt betreft dient men echter te bedenken, dat ca. 15 pCt. der produktie van de rubberverwerkende industrie naar landen buiten het blok wordt uitgevoerd. Zouden kunstmatig prijsverschillen via heffingen op de grondstof worden gekweekt, dan zou dit niet zonder weerslag blijven op de exportmogelijkheden der eindprodukten. Anderzijds zou de invoer van eindprodukten, nu nog half zo groot in omvang als de uitvoer, worden aangewakkerd.

Om de „bescherming” kans van slagen te geven zou men dus nog additionele maatregelen moeten nemen, zoals voorzieningen om de nadelige invloed op de kostprijs der eindprodukten bij export teniet te doen. Maar elke vorm van beschermende heffing of quotering ten opzichte van de Amerikaanse overproduktie zou maar al te vlug resulteren in een ingewikkeld tarievenstelsel. Het is zeer de vraag of de Euromarkt-landen met een dergelijk weinig elegant geheel temidden van hun partners op de wereldmarkt gebaat zijn. Zeker is dit de vraag, indien Groot-Brittannië en het Gemenebest bij een dergelijke regeling niet zouden worden betrokken. De Britse produktie van rubberartikelen is meer dan 50 pCt. der Euromarkt-produktie; dit is een feit, waarmee ernstig rekening dient te worden gehouden. Maar bescherming of geen bescherming: de Amerikaanse ontwikkeling toont feiten en uitzichten, die Europa met zijn nieuwe polymeren-industrie onder ogen moet zien.

Amerikaanse ramingen.

Voor een overzicht der bestaande en komende verhoudingen is niets instructiever dan enkele oriënterende getallen. Wij maken hierbij gebruik van een paar Amerikaanse schattingen. Eén is afkomstig van de heer H. C. Bugbee, de intelligente en bezadigde leider van het Natural Rubber Bureau te Washington, die vorig jaar het beloop voorzag, zoals weergegeven in tabel 1 en 2.

De tweede schatting is onlangs gepubliceerd door de Rubber Manufacturers Association der Verenigde Staten (tabel 3).

Hoewel tussen beide ramingen een tijdsverschil ligt van ten minste een half jaar, stemmen zij in hoofdtrekken met elkander overeen. Het meest alarmerend is ongetwijfeld de capaciteitsraming, die in de tabellen 1 en 2 is gegeven. Behalve aan de gebeurtenissen in Amerika zou men bovendien aandacht dienen te besteden aan het Sowjet-blok. De berichten over uitbreiding van de bestaande capaciteit en oprichting van nieuwe bedrijven in de Sowjet-Unie en de Europese satelliet-landen geven evenmin reden tot gerustheid.

Snelle verandering van het aanbodspatroom.

Hoe zou de toekomst er voor de Europese rubbermarkt uitzien, indien men geen rekening zou houden met de

TABEL 1.

Schatting wereldrubberpositie in 1957—1960

(× 1.000 ton; excl. Sowjet-blok)

	Omzetten			Produktie synth. rubber	
	natuur-rubber	synth. rubber	totalen	capaciteit	surplus
1957	1.900	1.200	3.100	1.570	370
1958	1.900	1.310	3.210	1.830	520
1959	1.900	1.440	3.340	2.000	560
1960	1.900	1.600	3.500	2.245	645

TABEL 2.

Schatting ontwikkeling produktiecapaciteit synthetische rubber in Noord-Amerika

(× 1.000 ton)

	1957	1958	1959	1960
Verenigde Staten				
typen voor alg. doeleinden	1.150	1.250	1.350	1.480
speciale typen	280	340	360	380
totaal	1.430	1.590	1.710	1.860
Canada	125	140	145	150
Tot. Noord-Amerika	1.555	1.730	1.855	2.010

TABEL 3.

Wereldrubbermarkt in 1956—1960

(× 1.000 ton; excl. Sowjet-blok)

	Natuur-rubber	Synthetische rubber			Totale produktie	Totaal verbruik
		Ver. Staten	rest	wereld		
1956	1.888	1.080	131	1.211	3.099	3.038
1958	1.895	1.666	208	1.874	3.769	3.240
1960	1.915	1.713	424	2.137	4.052	3.535
1965	2.035	1.751	500	2.251	4.286	4.270

Amerikaanse invoer? Om deze vraag op verantwoorde wijze tegemoet te treden moet onderscheid worden gemaakt tussen West-Europa als geografische eenheid en de Euromarkt als economische eenheid.

Wat West-Europa betreft: indien alle thans lopende projecten volgens plan worden uitgevoerd, zal de capaciteit voor de produktie van synthetische rubber binnenkort ten minste 300.000 ton bedragen. Naar intussen mag worden aangenomen zal deze waarschijnlijk zelfs meer dan 350.000 ton worden. Het verbruik van nieuwe rubber bedraagt thans rond 1 mln. ton. Tegen de tijd dat de thans in uitvoering zijnde projecten zijn verwezenlijkt, dus omstreeks 1960, zal het jaarverbruik van natuur- en synthetische rubber tezamen gestegen zijn tot ca. 1,2 mln. ton. In deze totale behoefte zal dan voor 25 à 30 pCt. door eigen produktie kunnen worden voorzien.

Geheel anders liggen de verhoudingen echter binnen de Euromarkt. De rubberconsumptie belooft hier thans rond 500.000 ton. In 1960 zal het verbruik waarschijnlijk ten minste 10 pCt. meer bedragen, dus ca. 550.000 ton. De produktiecapaciteit van synthetische rubber zal in dat jaar inmiddels zijn gestegen tot 260.000 ton. Men zou, oppervlakkig gezien, kunnen denken, dat door de groei van de eigen synthetische rubberindustrie de importen uit Amerika — die thans ca. 120.000 ton bedragen — zullen verdwijnen. Wordt de capaciteit der Euromarkt-landen ten volle gebruikt, dan wordt het aandeel der synthetische rubberconsumptie in de totale rubberconsumptie

$$\frac{260}{550} = 47 \text{ pCt.}$$

Het is echter niet reëel om een dergelijke ontwikkeling

te veronderstellen. Want ook na de grootscheepse expansie van de Europese industrie zal zich vermoedelijk een belangrijk deel der import uit de Verenigde Staten en Canada staande kunnen houden en wel omdat de diversiteit der kwaliteiten en typen die de industrie voor verwerking nodig heeft, te groot is om uit het Europese productieprogramma te kunnen worden gedekt. Dit impliceert dat de fabrieken in de Euromarkt voor hun afzet wel bepaalde moeilijkheden onder ogen moeten zien. Nemen wij voor een ogenblik aan, dat de netto-import uit Amerika tot op de helft van de actuele import gereduceerd wordt (dus tot op 60.000 ton), dan zou bij volledige bezetting van de industrie in de Euromarkt 260.000 + 60.000 ton = 320.000 ton moeten worden geconsumeerd. Het aandeel der synthetische rubber in de totale rubberconsumptie zou

in dat geval $\frac{320}{550} = 58$ pCt. bedragen. Tegenover het

Amerikaanse record van 63 pCt. in 1957 is dit resultaat der Euromarkt niet alleen bijzonder hoog, maar ook tamelijk onwaarschijnlijk als men in aanmerking neemt, dat het aandeel der synthetica in de totale rubberconsumptie in

1957 nog slechts $\frac{120}{500} = 24$ pCt. was en de rigoureuze

opvoering tot 58 pCt. binnen een paar jaar moet worden gerealiseerd.

Waarschijnlijk zijn de diverse industriëlen er zich wel

van bewust dat niet terstond volledige of nagenoeg volledige bezetting der bedrijven mag worden verwacht. Maar zelfs voor een redelijke afzet zal men zowel in als om de Europese landen met een geduchte concurrentie rekening moeten houden. Het is mogelijk dat deze concurrentie zich evenmin als in Amerika uit in een prijsconcurrentie, maar veeleer in additionele faciliteiten.

Ten slotte wekt de recente ontwikkeling nog een andere gedachte op. Een dertigtal jaren geleden hebben de producenten van natuurrubber geworsteld met het probleem van een te grote productiecapaciteit. Het lijkt er op dat de synthetische rubberindustrie zowel in Amerika als in Europa de kans loopt in dezelfde situatie te geraken als destijds de natuurrubberproducenten. De laatsten hebben vroeger getracht de marktsituatie kunstmatig, d.w.z. door restrictieschema's, te beïnvloeden en daarmee uit de knoei te komen. Velen zullen zich nog weten te herinneren, hoe scherp de contrasten waren tussen het indrukwekkende der maatregelen en het povere der resultaten. Een andere weg lijkt meer verkieslijk, nl. de verwerkings- en toepassingsresearch, waarmee men de toekomstige gereede afzet kan consolideren, vergemakkelijken of vergroten. De historie der grote moleculen inz. van rubber en plastics is zó dynamisch, dat men in dit opzicht bepaald verdere spectaculaire ontwikkelingen mag verwachten.

Voorschoten.

Drs. J. C. GERRITSEN.

Europa-bladwijzer

No. 3b

Europese Economische Gemeenschap.

Nadat wij in de vorige bladwijzer ¹⁾ reeds terloops hebben gewezen op het jaarverslag van de Europese Commissie, mogen wij ditmaal noemen het in zes lijvige delen verschenen rapport over de „Toestand van de Gemeenschap”.

De vraag, of het E.E.G.-verdrag — en vooral de bepalingen ten aanzien van de buitentarieven — in strijd is met het G.A.T.T., mag misschien op het ogenblik politiek niet meer zo actueel zijn, zij is niettemin nog steeds een geliefd onderwerp in de economische literatuur over de Euromarkt. Juristen wagen zich natuurlijk niet hieraan. Een interessante analyse van de betrokken bepalingen in het G.A.T.T. geeft A. Loveday in zijn artikel „Article XXIV of the G.A.T.T.-Rules” in *Economia Internazionale* van februari 1958. Ook Dr. N. Franken wijdt een deel van zijn boeiend artikel, „*Wolken boven het G.A.T.T.*”, aan de behandeling van het E.E.G.-verdrag door het G.A.T.T. (De Economist, oktober 1958, blz. 687-703). In „*Le G.A.T.T. devant le marché commun et la zone de libre-échange*” (Revue économique et social, juli 1958, blz. 177-193) betoogt J. Royer dat het E.E.G.-verdrag niet strijdig is met de G.A.T.T.-regels, doch wel een gevaar daarvoor oplevert. Hij concludeert echter op een wat optimistische toon, daar er z.i. voldoende „osmose” tussen de verschillende economische blokken zal bestaan om een te grote afsluiting te voorkomen.

Het Economic Bulletin for Latin America, een uitgave van de U.N. Economic Commission for Latin America

heeft in zijn nummer van maart 1958 (blz. 9-50) een buitengewoon gedegen en goed gedocumenteerd artikel („*Latin America's trade with the common market countries of Europe*”) gewijd aan de handel van Latijns Amerika met de landen van klein Europa en aan de invloed welke de verwezenlijking van de E.E.G. naar verwachting op deze handel zal uitoefenen.

De Unie van Italiaanse Kamers van Koophandel heeft in april 1958 te Rome een 10-daags congres voor haar leden georganiseerd, waar een 26-tal professoren en hoge regeringsambtenaren allerlei economische en juridische aspecten van de E.E.G. hebben belicht. De referaten zijn gepubliceerd in de bundel „*Comunità Economica Europea*” (717 blz., Milaan 1958).

E. Strauss had wellicht beter gedaan een vraagteken te plaatsen achter de titel van zijn merkwaardig boekje „*Common sense about the common market*” (168 blz., Londen 1958). Het duidelijkst komt de strekking van dit geschrift tot uitdrukking in de volgende passage, handelend over het E.E.G.-verdrag: „It is dominated by the purpose of preserving the rule of private business interests, and it is bound to result in a very substantial accession of strength to Western Germany” (blz. 107).

Op 29 en 30 maart 1958 werd in Brussel onder auspiciën van de Société Royale d'Economie Politique de Belgique een colloquium gehouden over „*Aspects du Marché Commun*” (uitgegeven door de Librairie Encyclopédique te Brussel, 1958, 253 blz.). Het uitstekende preadvies, geschreven door A. Kervyn de Lettenhove, houdt zich voornamelijk bezig met de economische theorie van de douane-unie. Hij besteedt daarbij speciale aandacht aan wat hij noemt

¹⁾ Zie „Europa-bladwijzer, No. 2b in „E.-S.B.” van 10 december 1958.

het moeilijkste probleem van de gemeenschappelijke markt, namelijk het gelijktijdig handhaven van volledige werkgelegenheid en van evenwicht in de betalingsbalans der deelnemende landen. In navolging van *J. C. Meade* („*The balance of payments problem of a European Free Trade Area*”, *Economic Journal*, september 1957) verwerpt hij de in het E.E.G.-verdrag gekozen oplossing, daar deze impliceert, dat elk aanpassingsproces moet geschieden of wel door deflatie, of wel door een beroep op de ontsnapingsclausules. Hij prefereert Meade's oplossing (fluctuerende wisselkoersen) of, nog liever, volledige monetaire integratie. In een Appendix („*Coûts comparatifs dans le marché commun et structure des échanges*”) worden enkele cijfermatige gegevens over de Euromarkt besproken, op basis van het bekende preadvies van Prof. Verdoorn (uitgebracht in 1952 voor de Vereniging voor Staathuishoudkunde) over de achtergronden en vooruitzichten van de economische integratie en Europá.

Het „Comité Européen pour le Progrès Economique et Social” betoogt in „*Das Zweckmässigste. Verfahren zur Wirtschaftlichen Integrierung Europas*”, dat een juiste geldpolitiek de voorwaarde vormt voor een welslagen van de E.E.G. Daartoe acht het Comité nodig, dat er een bovennationaal orgaan is met voldoende bevoegdheden toegerust om de economische en monetaire politiek der deelnemende staten met elkaar in overeenstemming te brengen. *P.E.P.* (Political and Economic Planning), een bekende Engelse onafhankelijke instelling voor onderzoek en voorlichting, maakt, dank zij hulp van de Ford Foundation, een studie van Engeland en de Europese markt. Occasional paper no. 1 is gewijd aan „*Agricultural Policy in the European Economic Community*”, (26 blz., Londen, 1958). Na een overzicht van de voornaamste landbouwproblemen en de in de zes landen ten behoeve van de landbouw getroffen maatregelen volgt een bijzonder verhelderende bespreking van de artikelen in het E.E.G.-verdrag over de landbouw. Terecht wordt enige keren in deze knappe brochure gewezen op het gevaar, dat het in art. 44 voorziene stelsel van minimumprijzen zal leiden tot buitensporige protectie. Eveneens terecht, helaas, wordt betoogd, dat art. 44 de mogelijkheid openlaat dit stelsel ook na de overgangperiode te handhaven.

„*Les fondements de la politique agricole européenne*” zijn volgens *Pierre Vellas* blijkens zijn onder deze titel verschenen bijdrage in het november-nummer van *Droit Social* (november 1958, blz. 513-516) op zeer gelukkige wijze gelegd op de Landbouwconferentie te Stresa, waarvan de slotresolutie volgens hem getuigt van economisch realisme. In dezelfde aflevering kan men van *Alfred Sauvy* (*La situation économique*) leren, dat de relatieve verarming van de Franse landbouw voor een belangrijk deel het gevolg is van de landbouwpolitiek, afdwongen door de beroepsorganisaties, waarin de grote producenten van graan, suiker en wijn de meeste invloed hebben. Dat het kiesstelsel van de Vijfde Republiek het platteland zeer begunstigt boven de stedelijke bevolking en speciaal boven de arbeiders, geeft weinig hoop op verandering.

Ook in kringen van de landbouwwerktuigenindustrie bestaat belangstelling voor de Europese integratie. Het Duitse tijdschrift „*Landtechnik*” wijdde zijn nummer van eind juli 1958 speciaal aan de Europese landbouw. Het nummer bevat, behalve korte kenschetsen van de landbouwsituatie in een aantal Westeuropese landen, een overzicht van de stand van zaken met betrekking tot de Europese integratie, waarbij speciaal aandacht wordt besteed aan de

landbouw in het kader van het E.E.G.-verdrag. Enigermate verrassend is de mededeling: „Auch der Vizepräsident der Kommission, der frühere niederländische Landwirtschaftsminister Dr. Mansholt, ist als liberaler Mann bekannt. Vor Freunden gebraucht er gern die Redewendung vom Versagen des bisherigen Agrarprotektionismus”.

Het weekblad „*Landbouwdocumentatie*” geeft in zijn nummer van 21 februari 1959 weer, wat het tijdschrift „*Krafftutter*” weet te melden over het verbruik van krachtvoeder in de E.E.G.-landen. Ook ten aanzien van de invoer van vismeel blijkt aan Frankrijk een bevoorrechte positie te zijn gegeven.

De Kroniek van het Ambacht heeft de jaargang 1958 afgesloten met een Europanummer, getiteld „*Ambachtsvraagstukken in Europees verband*” (171 blz.), waaraan deskundigen uit 12 landen hebben medegewerkt. De meeste bijdragen behandelen algemene ambachtsproblemen of de positie van het ambacht in het land van de schrijver. De Italiaan *Dr. Manlio Gerosi* wijdt echter aandacht aan de problemen van de vestigingspolitiek in het kader van de E.E.G. (*Quelques problèmes de l'artisanat vis à vis de l'harmonisation des législations dans le cadre de la C.E.E.*).

De vervoersproblemen blijven de Europese gemoederen beroeren! De Duitse vervoersdeskundige, *Dr. A. Linden*, trekt in „*Verkehrsproblemen des gemeinsamen Marktes im Lichte der Erfahrungen der Montan-Union*” (*Zeitschrift für Verkehrswissenschaft* 1958, blz. 125-141) een zeer interessante vergelijking tussen de bepalingen over het vervoer in het E.G.K.S. — en het E.E.G.-verdrag. Schrijver constateert o.a. dat het E.E.G.-verdrag praktisch geen richtlijnen geeft voor de toekomstige Europese vervoerspolitiek, die wordt geeïst in art. 74 van dit verdrag. Hij spreekt voorts zijn instemming uit met de niet in het E.E.G.-verdrag overgenomen bepaling van art. 70 lid 5 E.G.K.S.-verdrag, nl. dat het vervoerbeleid in beginsel een nationale aangelegenheid zal blijven. Hij ondersteunt de door art. 70 lid 3 E.G.K.S.-verdrag vereiste, doch eveneens niet in het E.E.G.-verdrag overgenomen, openbaarheid (c.q. ter kennis bringing) van tarieven, dit in overeenstemming met de in het rapport-Kapteyn neergelegde opvatting, doch in scherpe tegenstelling tot de in Nederland heersende mening (men zie hieromtrent bijv. de serie artikelen over het rapport-Kapteyn in de *Handels- en Transport Courant* van 30 november en 5, 6, 7 en 10 december 1957).

Voor welke moeilijkheden de Europese Commissie zal komen te staan wanneer ook zij — evenals de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. en de transportcommissies van de E.C.E. en de O.E.E.C. — toekomt aan het zo gecompliceerde probleem der transportintegratie, wordt uiteengezet in een artikel van *M. van der Stichele*, „*Het discriminatieprobleem en de Europese vervoersintegratie*”, verschenen in het *Leuvense Tijdschrift voor Economie* van 1958 (blz. 287-304). Zonder zich te verdiepen in de theoretische problematiek, die hier zo volop ligt, geeft de schrijver een aardig overzicht van de vele facetten van het vraagstuk of, en zo ja welke, discriminaties in de vervoerstarieven in een Europees verband geoorloofd zijn.

Op eigen initiatief heeft de Vrijhandelscommissie van de S.-E.R. een „*Advies over de coördinatie van het vervoer*” uitgebracht, dit vooral met het oog op de Europese economische integratie. De Commissie heeft zich in dit advies geheel gebaseerd op het reeds verschillende malen genoemde rapport-Kapteyn. Het advies is bedoeld als bijdrage tot de openbare meningsvorming en biedt dan ook voor ingewijden weinig nieuws; de enige belangrijke afwijking van het

rapport-Kapteyn vormt het complex bezwaren, dat tegen de daarin voorgestane algemene publikatieplicht van vervoerstarieven wordt ingebracht. Ook de Union Internationale des Transports Routiers heeft haar standpunt over de „Algemene Vervoerspolitiek en de Europese Economische Gemeenschap” uiteengezet in een brochure van 24 blz.

Een ander deelgebied van het vraagstuk der Europese vervoersintegratie wordt behandeld in de speciale bijlage „Binnenschiffahrt im Gemeinsamen Markt” (32 blz.) van Der Volkswirt van 6 september 1958, waarvoor o.a. bekende vervoersdeskundigen als Geile, Most en Schroiff bijdragen hebben geleverd. Het rapport is een belangwekkend, uiteraard naar Duitse opvattingen neigend, overzicht geworden van de positie der binnenscheepvaart in de Euromarkt.

De kartelbepalingen in het E.E.G.-verdrag (art. 85-90) blijven voortdurend stof tot discussie leveren, al lijkt in de uitlegging ervan meer eenstemmigheid te komen. Na verklaringen van de zijde van de Europese Commissie (Eerste Algemene Verslag over de werkzaamheden van de Gemeenschap van januari-september 1958, blz. 70-75) kwamen ook de *regeringsdeskundigen* (Voorlichtingsdienst van de Europese Gemeenschappen, bureau Den Haag, SC/MV 1421. 1.59, 21 januari 1959) eenstemmig (!) tot de overtuiging, dat de artt. 85 en 86 niet slechts een richtsnoer geven doch in de zes landen geldend recht zijn, en door ieders bekrachtiging van het Verdrag onderdeel van de nationale rechtsorde zijn geworden. Dit klinkt wel anders dan het antwoord van de Minister van Economische Zaken in september jl. op de vragen van wijlen Prof. Molenaar²⁾, hetgeen wel aan de in dezen misleidende terminologie te wijten zal zijn. Er is immers niet medegedeeld, dat het Nederlandse regeringsstandpunt een wijziging heeft ondergaan.

Mr. M. van Gelderen („Le problème de l'application directe des règles de concurrence dans le Communauté Economique Européenne”, Ned. Tijdschrift voor Int. Recht, oktober 1958, blz. 366-376) breekt nog eens een lans voor de opvatting dat de beruchte artt. 85 en 86 niet rechtstreeks de burgers binden; een duidelijk betoog dat echter van zeer betwistbare premissen uitgaat en daardoor ons niet kon overtuigen. Dr. Rudolf Mueller gaf in het Int. Tijdschrift voor de Euromarkt (april 1958, no. 1, blz. 37-39, „Zur Regelung des Wettbewerbs im gemeinschaftlichen Markt”) een algemene bespreking van de mededingingsregels, waarna in het daarop volgende nummer (no. 2, juni 1958, blz. 30-36, „Les concentrations, les ententes et le marché européen”) Lucien Sermon zich uitspreekt over de meest omstreden vragen op dit terrein. Boeiend geschreven, de enigszins gekunstelde redenering ten spijt. In een helder betoog behandelen Robert Plaisant en Jacques Lassier („Les dispositions relatives aux ententes dans le Traité instituant la Communauté Economique européenne C.E.E.”, Recueil Dalloz, 26 november 1958, blz. 271-276) systematisch de langzamerhand zo bekende vraagstukken. Wij menen overigens hun redenering meer gehoord te hebben (Spengler³⁾).

Dat men zich overal met de vragen omtrent de Europese aspecten van de economische mededinging bezighoudt, blijkt uit de preadviezen, welke de laatste tijd hieraan direct of indirect worden gewijd. Na dat van Justman Jacob³⁾

hebben Prof. Mr. W. C. L. van der Grinten en Mr. K. S. Bieger de „Internationale aspecten op het gebied van de economische mededinging” bezien (Preadvies, Mededelingen van de Ned. Ver. voor Int. Recht, januari 1959), een beknopt overzicht (21 blz.) van enige van de zeer vele mogelijkheden op dit terrein. Dr. M. J. J. A. Imkamp wijdde zijn van veel studie getuigende dissertatie aan de „Prijdiscriminatie in Amerika en in het E.G.K.S.-verdrag” ('s-Gravenhage 1958, 268 blz.); ook Hans Wilhelm Mertens schreef „Eine Betrachtung zum Diskriminierungsverbot, zu den Preislisten und Angleichungsvorschriften in Art. 50 des Montanvertrags” (Düsseldorf 1958, 79 blz.).

Ook in Duitsland is thans een rechterlijke uitspraak gevallen t.a.v. de artt. 85 e.v. E.E.G. (*Oberlandesgericht Düsseldorf*, 21 oktober 1958; *Europäische Wirtschaftsgemeinschaft*, 31 december 1958, no. 24, blz. 493). Een fabrikant van merkchocola vroeg de rechter een venter te verbieden deze chocola onder de door hem voor de kleinhandel vastgestelde prijs te verkopen. Op het verweer dat deze prijsbinding in strijd zou zijn met art. 85, besliste de rechter terecht dat ingevolge art. 177 van het E.E.G.-verdrag slechts het Europese Hof een definitieve uitspraak mag geven over de vraag of art. 85 al rechtstreeks toepasselijk is. Deze vraag kon echter volgens de Duitse rechter blijven rusten, omdat de bestreden prijsbinding in ieder geval niet door art. 85 werd verboden, daar zij geen afbreuk deed aan de ontwikkeling van de gemeenschappelijke markt. In feite beoordeelde de rechter dus wel of het beding onder art. 85 viel en de vraag rijst of hij dusdoende niet toch trad in een uitlegging van het Verdrag, waarover in art. 177 het laatste woord aan het Hof is voorbehouden. Dergelijke nationale jurisprudentie is ook van groot gewicht voor handel en industrie in andere landen.

Voorts zij hier nog gewezen op de opmerkingen over „La concurrence et la puissance économique dans le marché commun” van Ir. S. H. Visser in „Les problèmes de l'Europe” (4e kwartaal 1958, blz. 55-58).

In het debat over de wenselijkheid van het vormen van kartels ter aanpassing aan de gemeenschappelijke markt, een kwestie waarover in de Tweede Kamer bij de behandeling van Hoofdstuk X der Rijksbegroting voor 1959 nog al wat te doen is geweest, heeft zich nu ook een Belgische stem gemengd. In een artikel „Incidences du marché commun sur la structure des entreprises”, verschenen in het nummer van september 1958 van het Belgische maandblad *Industrie* (blz. 646-651) heeft René Lamy een globaal overzicht gegeven van de verschillende vormen waaronder industriële samenwerking in de gemeenschappelijke markt zal kunnen plaatsvinden. Onder de vlag van verhoogde rationalisatie verdedigt hij kartelafspraken in elke vorm en van elke materiële inhoud.

Onder de titel: *E.E.G.-verordeningen inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers* geeft de heer G. A. M. van Gussenhoven in „De Onderneming” van 31 januari 1959 (blz. 102-105) een interessante korte toelichting op de beide verordeningen, welke de Raad van Ministers krachtens art. 51 van het E.E.G.-verdrag heeft vastgesteld en die als verordeningen nos. 3 en 4 in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen van 16 december 1958 zijn gepubliceerd. Deze verordeningen treden ten dele in de plaats van de terzake tussen twee of meer der zes landen gesloten overeenkomsten, waarvan echter diverse bepalingen uitdrukkelijk zijn gehandhaafd.

In zijn vaste rubriek „Marché Commun”, heeft het tijdschrift „Economie Contemporaine” in het nummer van

²⁾ Zie „Europa-bladwijzer, No. 2b” in „E.-S.B. van 10 december 1958.

³⁾ Zie „Europa-bladwijzer, No. 2a” in „E.-S.B.” van 3 december 1958.

28 oktober 1958 (blz. 6-15) een artikel opgenomen van G. Morancé onder de titel „*Les charges sociales européennes*” Het artikel bevat tal van interessante gegevens over deze lasten. Belangstellenden in deze moeilijke materie zij ook nog gewezen op „*De Economist*”, die in zijn nummer van november 1958 plaats gaf aan een door Drs. Th. J. A. Smulders gemaakte „*Vergelijking van de industriële loonkosten en de reële lonen in Nederland en enige andere landen*” (blz. 776-796).

Over de overeenkomstige problematiek op het gebied van de fiscale lasten is in de derde aflevering van 1958 van het tijdschrift „*Public Finance*” (blz. 197-214) een buitengewoon belangwekkend, theoretisch artikel verschenen van de Napolitaanse Prof. C. Cosciani onder de titel „*Problèmes Fiscaux de la Communauté Economique Européenne*”. Hij betoogt hierin dat met de beginselen van de gemeenschappelijke markt uitsluitend verenigbaar zijn dié belastingen welke worden geheven van de consument. De inleiding, die Prof. Georges Vedel hield op het XIIe congres van de Int. Fiscal Association te Knokke in 1958 over „*Les aspects fiscaux du marché commun*”, is afgedrukt in het Bulletin for International Fiscal Documentation van november/december 1958 (blz. 321-339). Zijn beschouwingen verdienen de aandacht van een wijder publiek dan alleen fiscale deskundigen, niet alleen omdat hij met een alleen bij juristen mogelijke zelfspot hun verwantschap met waarzegsters en meteorologen in het licht stelt, maar ook door zijn verhelderende opmerkingen over het E.E.G.-verdrag in het algemeen.

In het juni-nummer (1958) van het Internationaal Tijdschrift voor de Euromarkt (blz. 5-7) bepleit de Belgische Minister van Financiën J. van Houtte een vergelijkende analyse van de belastingwetgeving in de ledenstaten van de E.E.G. Hij heeft dit ook gedaan in zijn voorwoord van het veel gegevens bevattende boekje van Sten F. W. Bille, *La souveraineté fiscale des états et l'intégration économique internationale* (68 blz., uitgave van het Bureau voor Internationale Belasting Documentatie, Amsterdam 1958).

In de fraai uitgegeven *Mededelingen van het Afrika Instituut* te Rotterdam treft men herhaaldelijk goed gedocumenteerde artikelen aan over onderwerpen als: de betekenis van de Euromarkt voor Afrika, de consequenties van de politieke hervormingen in Frans Tropisch Afrika voor de Euromarkt, de sociale aspecten voor Afrika van het Euromarkt-verdrag, de positie van Guinea ten aanzien van de Euromarkt na de afscheiding van Frankrijk e.d. In het eerste nummer van 1959 van dit maandblad (blz. 6-9) wijdt de terzake zeer kundige heer M. van der Velden een artikel (*Wanneer en op welke wijze treden de bepalingen van de Euromarkt ten aanzien van de geassocieerde overzeese gebieden in werking?*) aan de weinig bekende omstandigheid dat de maatregelen welke de geassocieerde Franse overzeese gebieden met ingang van 1 januari hadden moeten nemen, voorlopig geen doorgang zullen vinden. Dat de organen der E.E.G. veelvuldige contacten met deze gebieden moeten onderhouden, bepleit de Fransman Georges Rey in het negende nummer (1958) van de Revue du Marché Commun. Wie zich nog verder in de problemen van de associatie met deze gebieden wil verdiepen, kan veel van zijn gading vinden in het reeds genoemde tijdschrift *Les Problèmes de l'Europe* (4e kwartaal 1958), dat niet minder dan vijf artikelen over dit onderwerp bevat.

Ook het Leuvense Centrum voor Economische Studiën heeft een rapport het licht doen zien over „*De associatie van de overzeese gebieden met de Europese Economische*

Gemeenschap” (Leuven 1958). In de 120 bladzijden van dit rapport geeft Dr. P. Olyslager een niet onverdienstelijk, doch vrij oppervlakkig overzicht van de verschillende aspecten van het door hem behandelde onderwerp. De conclusie luidt dat de in het verdrag opgenomen regeling de overzeese gebieden voornamelijk zal begunstigen dank zij de directe economische steun en de preferentiële behandeling. De schrijver ziet de associatie als een vorm van hulp aan de onderontwikkelde landen, doch vergeet daarbij duidelijk aan te tekenen, dat dit uiteraard slechts geldt voor zover de preferentiële behandeling niet schadelijk werkt voor niet-geassocieerde onderontwikkelde gebieden.

Ten slotte vermelden wij nog, dat de Voorlichtingsdienst van de Europese Gemeenschappen in 's-Gravenhage sinds kort onder de titel „*Europese Gemeenschap*” een keurig verzörgd, maandelijks verschijnend inlichtingenblad publiceert en dat Dr. Günther Jaeniche in het Z.f.a.ö.R.u.Vr. van augustus 1958, Band 19, nos. 1-3 (blz. 153-197) wel met ons vergeefs zal hopen, het laatste woord gesproken te hebben over „*Der übernationalen Charakter der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*”.

Leiden.

EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

GELD EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Dankzij de aflossing van ruim f. 150 mln. schatkistpapier en de betaling van f. 40 mln. melkgeld aan de boeren, is de geldmarkt weer ruim geworden, zodat de banken de kasreserve-periode die van 23 maart t/m 21 april zal lopen met een behoorlijk saldo bij De Nederlandsche Bank kunnen beginnen. Reeds op 16 maart, dus nog voordat genoemde betalingen plaatsvonden, was dit saldo meer dan f. 630 mln. Tot nog toe placht men het verplichte saldo op ca. f. 550 mln. te taxeren; het zou evenwel onjuist zijn aan te nemen dat de surplus-kasreserve van de banken dus ca. f. 80 mln. zou bedragen, want er heeft in 1959 tot nog toe een sterke groei van de aan de banken toevertrouwde middelen plaats gevonden. Deze hangt samen met de aanwas van de goud- en deviezenreserves.

Wat de groei van de toevertrouwde middelen betreft, blijkt de gecombineerde balans van de 34 representatieve handelsbanken zijn de deposito's voor 1 maand of langer in januari gestegen met ca. f. 150 mln. (tot f. 2.027 mln.) en de crediteurensaldo's in guldens met ca. f. 275 mln. (tot ruim f. 4.000 mln.). Ons tot deze twee posten beperkende, en voorts aannemende dat het kasreserve-percentages ad 10 pCt. op het volledig bedrag van de toeneming van toepassing is, betekent dit dat het verplichte saldo in de 21 februari jl. geëindigde periode met ruim f. 40 mln. is gestegen.

Een opvallend verschijnsel is dat in dezelfde maand januari de vorderingen met een deviezenkarakter in handen van de representatieve handelsbanken volgens gegevens van De Nederlandsche Bank een stijging met f. 209 mln. hebben ondergaan, terwijl de schulden met een deviezenkarakter bovendien met f. 28 mln. zijn gedaald. Dit wijst erop dat de banken in januari op grote schaal tot belegging in het buitenland zijn overgegaan.

De kapitaalmarkt.

De week begon in Wall Street met een flinke inzinking, die door een gedeeltelijk herstel is gevolgd. De Amerikaanse conjunctuur is bezig de pas te markeren. De industriële produktie blijft van maand tot maand enigszins stijgen, maar het anticiperen op stakingen speelt hierbij een belangrijke rol. Men verwacht dat de investeringen in vaste activa slechts een bescheiden stijging zullen vertonen, en dat zij nog ver beneden die van het record-jaar 1957 zullen blijven; een voorspelling die met betrekking tot Nederland in het Centraal Economisch Plan 1959 eveneens wordt aange troffen. Het prijsindexcijfer van het levensonderhoud legt in de Verenigde Staten nauwelijks meer een stijging aan de dag, zodat wat dit betreft de inflatie-angst even gelegenheid krijgt — wellicht totdat de C.A.O.'s zijn verlengd — om weg te eppen.

In Nederland hadden de aandelen Koninklijke aanvanke lijk te lijden onder het bericht dat de Amerikaanse Regering besloten heeft de invoer van buitenlandse olie aan invoerbepalingen te onderwerpen, nadat een beroep op de „moral restraint” van de importerende maatschappijen klaarblijkelijk niet voldoende effectief was gebleken. Ook de minder fraaie jaarresultaten van de Amerikaanse dochter waren voor het koersverloop van betekenis.

De resultaten van Philips over 1958 zijn dermate fraai dat de aandelen in koers konden stijgen ondanks het aflosbaar stellen van de converteerbare obligaties. Deze werden ruim twee jaar geleden, f. 200 mln. a pari geplaatst; reeds voor de aflosbaarstelling was er ca. f. 120 mln. in aandelen geconverteerd. Daar de obligaties ca. 240 noteren en de aflossing à 101½ zou plaatsvinden, betekent de aflosbaarstelling in feite een „gedwongen” conversie in aandelen, al verandert een dergelijke omzetting praktisch niets aan de beleggersrisico's: een effect dat van 240 pCt. tot 100 pCt. zou kunnen dalen is alleen nog maar in naam een obligatie. Uit het jaarverslag blijkt o.a. dat zich ult. 1958 47 pCt. van de aandelen in het buitenland bevond. Type rend voor de ook in Nederland groeiende algemene belangstelling voor aandelen is, dat het verschijnen van het jaarverslag door de Radionieuwsdienst werd aange kondigd.

Een andere maatschappij die een converteerbare obligatielening heeft uitstaan, A.K.U., trok eveneens de aandacht, door het dividend op de gewone aandelen met 1 pCt. te verhogen tot 12 pCt.

Op de emissiemarkt is ook weer de nodige emissieactiviteit te bespeuren geweest. De Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen heeft f. 3 mln aandelen (effectief) geplaatst. Albatros Superfosfaat gaat f. 5½ mln. aandelen nominaal a pari emitteren, mede in verband met de oprichting, in samenwerking met een Amerikaanse maatschappij, van een dochter die in Pernis een zwavelzuur-fabriek gaat bouwen.

Met de beleggingsfondsen blijft het een komen en gaan. Wat het gaan betreft, de tendentie tot concentratie die zich t.a.v. de Nederlandse fondsen de laatste tijd heeft gemanifesteerd, blijkt weer uit het bericht dat twee „ouderwetse „fixed trusts”” op zullen gaan in een beleggingsdepot van het nieuwe stempel, Algemeen Fondsenbezit. Het „komen” heeft vooral betrekking op beleggingsfondsen die zich in de Europese sfeer bewegen, en waarvoor ook bij Nederlandse beleggers veel belangstelling blijkt te bestaan. Er is thans een nieuw type opgericht, nl. een beleggingsfonds dat niet alleen geografisch, maar ook bedrijfstakgewijs is gespecialiseerd, t.w. op de Europese chemische industrie.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	13 mrt. 1959	20 mrt. 1959
Algemeen	255	258	259	
Internat. concerns	375	372	373	
Industrie	174	185	188	
Scheepvaart	151	142	143	
Banken	138	153	152	
Indon. aand.	103	114	116	
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 165,10	f. 164,15	
Unilever	452	471½	465¾	
Philips	493¾	531¾	536	
A.K.U.	262	273½	284¾	
Kon. N. Hoogovens	341	367	366	
Van Gelder Zn.	193	220½	215	
H.A.L.	158½	145	146½	
Amsterd. Bank	253½	269¾	270½	
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	131½	132½	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	59¾	62½	63	
3½ pCt. 1947	90½	92½	93½	
3½ pCt. 1955 I	87½	89½	89¾	
3 pCt. Grootboek 1946	88¾	90½	91¾	
3 pCt. Dollarlening	90¾	93¾	93½	
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90½	94	91¾	
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	81½	85½	85¾	
2½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	92¾	92	
3½ pCt. Philips 1948	95	95¾	96¾	
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	86½	86¾	
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	111¾	111½	
New York				
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials	588	614	610	

M. P. GANS.

RECENTE PUBLIKATIES

- Dr. G. A. Kessler: Monetair evenwicht en betalingsbalans-evenwicht. Capita Selecta der Economie XXI. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1958, 491 blz., f. 28,50.*
- F. Kneschaurek: Die volkswirtschaftlichen Gesamtrechnungen als Mittel der Wirtschaftsanalyse und Wirtschaftspolitik. Polygraphischer Verlag, Zürich 1958, 212 blz. f. 27,10. Die nationale Buchhaltung unter Berücksichtigung ihrer Anwendungsmöglichkeiten in der Schweiz.*
- H. Kronstein and J. Miller: Modern American antitrust law and its implications abroad. Oceana Publishers, New York 1958, 320 blz., f. 31,60.*
- E. Marting (editor): The European Common Market; new frontier for American business. American Management Association, New York 1958, 256 blz., f. 26.*
- Mohammed Shabbir Khan: Schumpeter's theory of capitalist development. Oligard, India 1958, 175 blz., f. 17.*
- Dr. H. Pastuszek: Wirtschaftsordnung und Wirtschaftspublizistik insbesondere Bankpublizistik. Westdeutscher Verlag, Köln 1958, 240 blz., f. 24,70.*
- B. C. Roberts: National wages policy in war and peace. Allen and Unwin, London 1958, 180 blz., f. 9,60.*
- N. S. Ross: Productivity and economic incentives. Allen and Unwin, London 1958, 306 blz., f. 21.*
- T. Scitovsky: Economic theory and Western European Integration. Allen and Unwin, London 1958, 151 blz., f. 10,25.*
- J. Tinbergen: The design of development. The Economic Development Institute. International Bank for Reconstruction and Development. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1958, 99 blz., f. 11,50.*
- O. Veit: Der Wert unseres Geldes. Knapp Verlag, Frankfurt am Main 1958, 268 blz., f. 25,25.*
- O. Veit: Changes in monetary policy and their consequences. Knapp Verlag, Frankfurt am Main 1957, 215 blz., f. 11,50.*

K. Hax und Th. Wessels (Herausgebern): *Handbuch der Wirtschaftswissenschaften*. Westdeutscher Verlag, Köln 1958, 1700 blz., f. 86,20.
Twee banden. Band I: Betriebswirtschaft, 900 blz.
Band II: Volkswirtschaft, 800 blz.
Niet los verkrijgbaar.

Fiscaalrechtelijke toepassing der theorie van de vervangingswaarde. Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap no. 97 en 98. N. Samsom N.V., Alphen a/d Rijn 1958, resp. 43 en 54 blz.

Geschrift no. 97 bevat de inleidingen die door Prof. Dr. H. J. van der Schroeff en J. Kooiman in de vergadering der Vereniging op 25 januari 1958 werden gehouden; geschrift no. 98 bevat de discussie die naar aanleiding van deze inleidingen heeft plaatsgevonden.

Mr. N. W. A. van Eijk: *Het ondernemingspensioenfonds*. Nederlandsche Uitgeversmaatschappij N.V., Leiden 1958, 3de druk, 79 blz., f. 2.25.

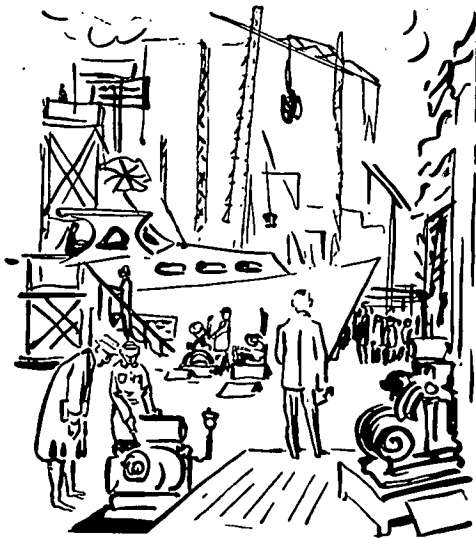
Dit boekje behandelt achtereenvolgens de Pensioen- en Spaarfondsenwet; de verhouding tussen ondernemingspensioenfonds en bedrijfspensioenfonds en de hoofdzaken van de Algemene Ouderdomswet, alsmede haar betekenis voor het ondernemingspensioenfonds. Als bijlage is o.a. de tekst van de Pensioen- en Spaarfondsenwet opgenomen.

United Nations: *A manual for economic and functional classification of government transactions*. New York 1958, X + 188 blz., \$ 2. Verkoopagent voor Nederland N.V. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.

Deze handleiding bevat twee grondschema's voor de classificatie der overheidstransacties. De eerste — de economische classificatie — heeft betrekking op de uitgaven en ontvangsten volgens economische categorieën met als doel een analyse van de invloed der overheidsactiviteiten op de economie mogelijk te maken. De tweede — de functionele classificatie — is een classificatie der overheidsuitgaven volgens doel. Zij toont de „allocation of resources" voor doeleinden zoals defensie, gezondheid, opleiding enz. De classificaties worden uitvoerig toegelicht.

Dr. J. T. P. de Regt: *Handleiding voor de financiering van coöperatieve aan- en verkoopverenigingen*. Landbouw-Economisch Instituut 1958. 62 blz., f. 1,50.

Nadat in de inleiding is gewezen op de belangrijke rol die de financiering in het algemene bedrijfsbeleid vervult, wordt in het eerste hoofdstuk ingegaan op de aard van de vermogensbehoefte. In hoofdstuk II worden de begrippen liquiditeit en solvabiliteit uiteengezet. Hoofdstuk III behandelt de verschillende financieringsmogelijkheden die de coöperatieve verenigingen ter beschikking staan en in een laatste hoofdstuk wordt o.a. het behandelde nog eens in vogelvlucht gezien.

JAARBEURS UTRECHT

Inlichtingen: Secretariaat, Vredenburg, Utrecht, Telefoon 16421.

VOORJAARSBEURS Technische goederen

UTRECHT

TERREIN GROESELAAN

15-24 APRIL

Geopend van 9-17 uur. Zondag gesloten. Toegangsprijs f 2.50. Catalogus f 2.50, verkrijgbaar op het terrein.

Deelnemende groepen

INDUSTRIE

Algemene machinebouw, w.o. machines, apparaten en onderdelen voor kernenergie, complete industriële installaties. Verbrandingsmotoren, stoommachines, -ketels en appendages. Elektrische installaties, w.o. elektromotoren, transformatoren, gelijkrichters, draad en kabel, schakelmateriaal, telefonie, telegrafie, enz. Pompen, compressoren, blaas- en afzuiginstallaties. Apparaten en ventilatoren voor luchtbehandeling. Oven- en drooginrichtingen. Drijfwerken, tandwielen en mechanische overbrengingen. Grondstoffen en halfabrikaten. Machines, gereedschappen en apparaten voor de metaalindustrie. Machines, gereedschappen en apparaten voor de houtindustrie. Handelsinformatie en voorlichtingsdiensten.

SCHEEPSBOUW

Cascobouw: IJzer, staal, non-ferro-metalen, kunststoffen. Voortstuwing: Scheepsmotoren, turbines, schroeven enz. Besturing en navigatieapparatuur: Stuurmachines, nautische instrumenten, radar, radio enz. Beveiliging: Brandbeveiligingsmateriaal, reddingsmateriaal, enz. Laadgerel: Dekwerktuigen, lieren, kaapstanders, e.d. Laadbomen. Technische voorzieningen: Hulpaggregaten, w.o. pompen, compressoren, machines en apparaten voor luchtbehandeling, verwarming, koeling en stookinrichtingen. Elektrische uitrusting, Pijpleidingen, appendages, afsluiters, slangen. Grootkeukeninstallaties en -machines. Onderhoud: Verven, lakken, vernissen, e.a. conserverings- en corrosiewerende middelen. Handelsinformatie en voorlichtingsdiensten. Diversen.

LIPS

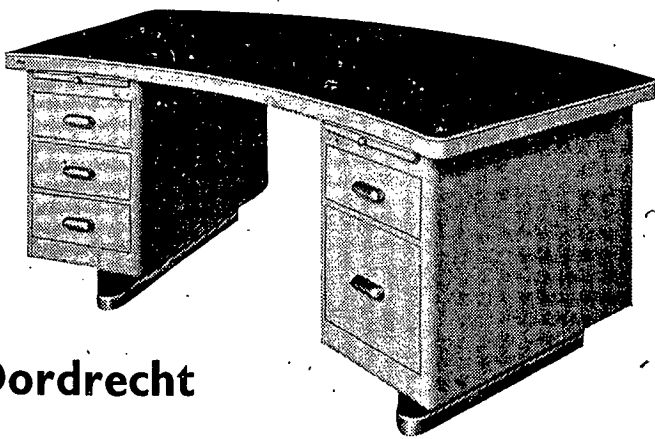
Stalen meubelen

Brandkasten

Voor België:
Koninklijke Straat 222
Brussel

LIPS

Dordrecht

Wij belasten ons met het bewaren en administreren van Uw effectenbezit, op de voorwaarden vervat in ons desbetreffende Reglement. Wij zorgen dan o.a. voor het knippen en verzilveren van coupons en dividendbewijzen, het adviseren bij emissies, het nazien van uitlotingen en het incasseren van aflosbare obligaties. Vraagt nadere inlichtingen aan de

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

117 kantoren in Nederland.

HANNOVER

DEUTSCHE INDUSTRIE

MESSE 1959

26. APRIL - 5. MAI

Technische messe

MACHINES, APPARATEN
EN TECHNISCHE UITRUSTINGEN

Mustermesse

GEBRUIKS- EN VERBRUIKSARTIKELN

Toegangskarten (Messeausweise)
en nadere inlichtingen:

**NEDERLANDS-DUITSE
KAMER VAN KOOPHANDEL**

's-Gravenhage, Jan van Nassaustraat 3
Telefoon 77 78 72

In DUITSLAND bedraagt de prijs van een Messeausweis DM 10,—, in NEDERLAND zijn zij aan bovenstaand adres tegen sterk verlaagde prijs verkrijgbaar en geven tevens recht op korting op de treinkosten (alleen op het Duitse traject) bij aankoop van een retourbiljet.

Bij bestelling van één of meer Messeausweise wordt, zolang de voorraad strekt, gratis een voorlopige catalogus verstrekt.

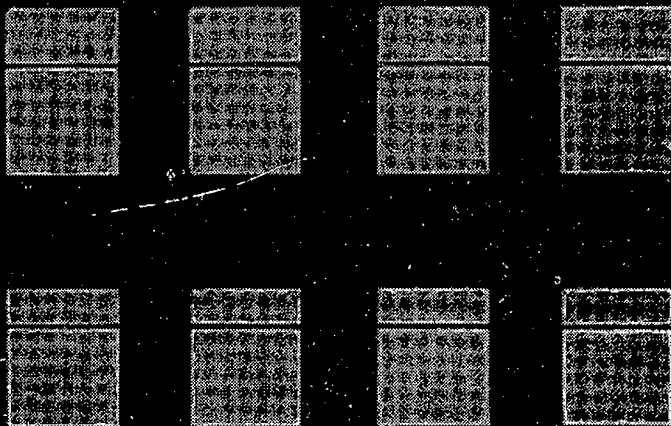
Iets geheel nieuws!

Met ingang van 14 maart publiceert Bel-Bel 1 maal per maand een fonds-analyse over een periode van 10 jaar, verwerkt tot grafiek, waaruit indicaties zijn te halen met betrekking tot de koersbeoordeling

1e fonds: UNILEVER

VRAAGT GRATIS PROEFNUMMER AAN. DE
ADMINISTRATIE AFD. 7 - POSTBUS 42 - SCHIEDAM

HIER UW NAAM...

maar dan in de **nieuwe Philips suspensie-lichtbuizen!**

Nieuw - de fabricagemethode van deze unieke lichtbuizen, waardoor helderheid, kleurwerking en egaliteit het effect van uw lichtreclame veeleenvoudigen.

Nieuw - de keuze van fluorescentiepoeders en voorzieningen in glassamenstelling en elektroden, waardoor grōtere bedrijfszekerheid onder alle omstandigheden.

Resultaat - lichtbuizen voor reclame en lichtarchitectuur, geheel anders en veele beter dan „gewone” neonbuizen.

Uw naam, uw merk, uw slagzin of embleem in Philips Suspensie - lichtbuizen betekent:

- maximale attentie-waarde door helderheid en brillant blijvende kleuren.
- keuze uit 24 lichtkleuren.
- maximaal rendement door blijvende egaliteit en bedrijfszekerheid.
- maximaal dageffect door verantwoord ontwerp.

PHILIPS NEON, AMSTERDAM,
Tolstraat 129, Tel. 732345,
verzorgt ook uw lichtreclame, van
ontwerp tot en met transformatoren!
Geïllustreerde brochure kunt u
aanvragen bij dit zelfde adres.

PHILIPS Suspensie-lichtbuizen

voor lichtarchitectuur en reclame

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

- a. Bedrijfs-w.a.-verzekering.
- b. Motorvoertuigverzekering (casco en w.a.)

w.a.-dekking voor alle motorvoertuigpolissen f. 500.000,- per gebeurtenis.

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering.

Belangrijke besparingen op de tariefpremie voor industriële risico's.

Verzekerd bedrag 2 miljard gulden.

MOLEST-RISICO

- a. Molestverzekering ingeschreven bedrag ruim 7 miljard gulden.
- b. Stormverzekering verzekerd bedrag ruim 1 miljard gulden.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering van werknemers. Verzekerd bedrag 1 miljard 150 miljoen gulden.

Belegd vermogen 250 miljoen gulden.

Bij het 50-jarig bestaan van Centraal Beheer (januari 1959) is een gedenkboekje „Het hechte huis dat zelf-doen bouwde” uitgegeven. Exemplaren van dit gedenkboekje worden voorzover voorhanden op aanvraag gaarne toegezonden.